

Tadqiqot.uz

ANJUMAN | КОНФЕРЕНЦИЯ | CONFERENCES

O'ZBEKISTONDA ILMIY TADQIQOTLAR: DAVRIY ANJUMANLAR

DAVRIYLIGI: 2018 | 2022

2022

IYUL

№42

CONFERENCES.UZ

Toshkent shahar, Amir
Temur ko'chasi, pr.1, 2-uy.

+998 97 420 88 81

+998 94 404 00 00

www.taqiqot.uz

www.conferences.uz

**ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ
ТАДҚИҚОТЛАР: ДАВРИЙ
АНЖУМАНЛАР:
7-ҚИСМ**

**НАЦИОНАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
УЗБЕКИСТАНА: СЕРИЯ
КОНФЕРЕНЦИЙ:
ЧАСТЬ-7**

**NATIONAL RESEARCHES OF
UZBEKISTAN: CONFERENCES
SERIES:
PART-7**

ТОШКЕНТ-2022

УУК 001 (062)
КБК 72я43

“Ўзбекистонда илмий тадқиқотлар: Даврий анжуманлар:” [Тошкент; 2022]

“Ўзбекистонда илмий тадқиқотлар: Даврий анжуманлар:” мавзусидаги республика 42-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 31 июль 2022 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2022. - 38 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн даврий анжуманлар Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиши ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишлиланган.

Ушбу Республика илмий анжуманлари таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илгор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳтил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1.Хуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б.,ю.ф.н. Юсувалиева Раҳима (Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2.Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна(Фаргона давлат университети)

3.Тарих саҳифаларидағи изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4.Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган мухандислик-қурилиш институти)

5.Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шохигда Юсуповна «Тараққиёт стратегияси» маркази муҳаррири

6.Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна(Андижон давлат университети)

7.Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш худудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Раҳматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Phd Воҳидова Меҳри Ҳасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидағи инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят ҳалқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброҳимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобоҳонов Олтибой Раҳмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариеv Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Мусиқа ва ҳаёт

Доцент Чариеv Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқаюм Раҳимбердиевич (Наманганд мухандислик-курилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманганд мухандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.Ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаҳхоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толивович (Бухоро давлат университети)

23.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўқтам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25.География

Йўлдошев Лазиз Толивович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг хаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдор.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

**ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎЛИДАГИ
ТАДҚИҚОТЛАР**

1. Abduvalieva Tursunoy, Abduvalieva Tursunoy	
XORIJIY TILNI O'QITISHDA ONA TILINING INTERFERENSIYASI	7
2. Холбобоева Азиза Шербобоевна	
ТУРИЗМ РЕКЛАМАЛАРИНИНГ ЭКСТРАЛИНГВИСТИК ХУСУСИЯТЛАРИ	11
3. Abduvalieva Tursunoy	
EFFECTIVENESS OF TASK BASED LEARNING IN TEACHING ENGLISH.....	13
4. Abduvalieva Tursunoy	
INGLIZ TILI DARSLARIDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH	15
5. Abduvalieva Tursunoy	
BOSHLANG'ICH TA'LIMDA XORIJIY TILLARNI O'QITISHDA PEDAGOGIK VA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH.....	17
6. Abidova Farangiz Lamitdinovna	
INGLIZ TILI FANIDA YANGI METODLARDAN FOYDALANIB DARS O'TISH USULLARI.....	19
7. Ataxanova Gullola Anvar qizi	
XORIJIY TILLARNI O'RGANISHDA AKTDAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI.....	21
8. Begmatova Lola Bakhrom qizi	
RAQAMLI TA'LIM SHAROITIDA BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIGA XORIJIY TILNI O'QITISH	23
9. Eshmuratova Shiyrin Yusupbay qizi	
DIFFERENCES BETWEEN BRITISH ENGLISH AND AMERICAN ENGLISH.....	25
10. Шукуров Уктам Баходирович	
БАДИЙ МАТННИНГ МАЗМУН ВА СТРУКТУР ЖИҲАТДАН ЯХЛИТ ТУЗИЛИШ ОЛИШИДА СИНТАКТИК АССОЦИАЦИЯЛАРНИНГ РОЛИ	27
11. Умарова Маржона Дилмуродовна	
ГУМИЛЁВ И ВОСТОК	29
12. Yusufjonova Yulduzxon Ixtiyorjon qizi	
NUTQ MADANIYATI. NUTQNING KOMMUNIKATIV SIFATLARI	32
13. Dalieva Madina Khabibullaevna	
POLYSEMY AND CONCEPTUAL INTEGRATION	34
14. Dalieva Madina Khabibullaevna	
POLYSEMY IN THE GRAMMATICAL CONTEXT OF LANGUAGES	36

ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎЛИДАГИ ТАДҚИҚОТЛАР

XORIJIY TILNI O'QITISHDA ONA TILINING INTERFERENSIYASI

Abduvalieva Tursunoy

Female student foreign language and literature Ferghana State University
abduvaliyevatursunoy@gmail.com
+998916587753

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz tilini o'rgatishda milliy tilning ahamiyati yuzasidan tahliliy fikr yuritilib, ingliz tilini o'zlashtirishdagi o'rni haqida fikr yuritilgan

Kalit so'zlar: til boyligi, milliy istiqlol g'oyasi, xorijiy til, fonetika, leksikologiya, til ko'nikmalari

Mustaqillik yillari mamlakatimizda amalga oshirilgan olamshumul muvaffaqiyatlar va rejalashtirilgan ulug'vor tadbirlar tilshunoslar, metodistlar va xorijiy til o'qituvchilariga ulkan vazifalarni yuklaydi. O'zbek metodistlari, mamlakat ziyorilari oldida turgan bu ulkan vazifalarni bajarish uchun hormay-tolmay mehnat qilib o'z monografiyalari, darsliklari va ilmiy maqolalari bilan chiqmoqdalar va o'zbek tilshunosligini jahon maydoniga chiqishiga katta hissa qo'shmoqdalar. Kadrlar tayyorlash milliy dasturini amalga oshirishda hormay-tolmay mehnat qilayotgan bir qancha metodislarning mehnati tahsinga loyiqidir. Hozirgi kunda xorijiy tillarni, xususan, ingliz tilini o'rganish mamlakatimiz ijtimoiy-siyosiy hayotida alohida kasb etishi bilan izohlanadi. Zero, Prezidentimiz Islom Karimov ta'kidlab o'tganidek, hozirgi kunda jahon hamjamiyati integrallashuvi jarayonida xorijiy tillarning ahamiyati beqiyosdir. Til boyligi va soddaligi fikrni aniqlik sari yo'naltirgani uchun ham tilshunoslikda muhim daraja kasb etadi. Mustaqil O'zbekiston Respublikasida shakllanayotgan milliy istiqlol g'oyasi Respublika Konstitutsiyasida e'tirof etilgan insonparvar, demokratik, huquqiy davlat va jamiatni barpo etish, shuningdek, ijtimoiy-iqtisodiy hamda madaniy rivojlanishning yuqori bosqichlariga ko'tarish, jahon hamjamiyati safidan munosib o'rin egallashga yo'naltirilgan ezgu maqsadlarni amalga oshirishga xizmat qiladi. Ushbu maqsadlarning ijobjiy natijaga ega bo'lishi, eng avvalo, yosh avlodga ilmiy bilimlar asoslarini puxta o'rgatish, ularda keng dunyoqarash hamda tafakkur ko'lamenti hosil qilish, ma'naviyaxloqiy sifatlarni shakllantirish borasidagi ta'limiy-tarbiyaviy ishlarni samarali tashkil etishga bog'liqidir. Zero, yurtning porloq istiqbolini yaratish, uning nomini jahonga keng yoyish, ulug' ajdodlar tomonidan yaratilgan milliy-madaniy merosni jamiyatga namoyish etish, ularni boyitish, mustaqil O'zbekiston Respublikasining rivojlangan mamlakatlar qatoridan joy egallashini ta'minlash yosh avlodni komil inson hamda malakali mutaxasis qilib tarbiyalashga bog'liqidir. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining IX sessiyasi (1997-yil 29-avgust)da qabul qilingan hamda bugungi kunda g'oyalari amaliyotga keng ko'lamma muvaffaqiyatli tatbiq etilayotgan O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni va Kadrlar tayyorlash milliy dasturi va O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012-yil 10-dekabrda "Chet tillarni o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'grisida"gi PQ-1875-sonli qarori mazmunida barkamol shaxs va malakali mutaxassisni tarbiyalab voyaga yetkazish jarayonining mohiyati to'laqonli ochib berilgandir. Malakali kadrlar tayyorlash jarayonining har bir bosqichi o'zida ta'lim jarayonini samarali tashkil etish, uni yuqori bosqichlarga ko'tarish, shu bilan birga jahon ta'limi darajasiga yetkazish borasida muayyan vazifalarni amalga oshirishi lozim. Hozirda ingliz tilini o'rganishga bo'lgan talab, davr siyosati darajasiga ko'tarildi. Chunki dunyoning deyarli barcha xalqlari ingliz tilida so'zlashadi. O'zbekiston xalqining har bir vakili qaysi sohada ishlamasin, ingliz tilini o'rganishga harakat qilyapti, chunonchi bog'cha yoshidan to oliygochlarga qadar bu tilni o'rganish davlat dasturiga kiritildi. Shu o'rinda "Chet tilini o'rganishda

ona tili biz uchun eng katta dushman, lekin biz ana shu dashmandan do'st sifatida foydalanishni bilishimiz kerak" degan fikrni izohlashimiz shart. Biz o'zga tilni o'rganish davomida, so'zlarni o'z tilimiz ohangida talaffuz qilamiz, mana bu jarayon "dushman"lik holatidek tuyuladi, lekin shu "dushman"lik holatidan "do'stlik" darajasiga o'tishni bilishimiz kerak. Xorijiy tilni o'rganish jarayonida ona tilining ijobiy va salbiy ta'sirlarini o'quvchiga tushuntirmay chet tilini mukammal o'rgatib bo'lmaydi. Ma'lumki, bola yoshligidan ona tilida gapirishga odatlanadi, uning chet tilini o'rganish jarayonida o'z ona tilidagi ko'nikmalari, albatta, o'rganilayotgan tilga ijobiy va salbiy ta'sir etadi. Interferensiya tilning turli yaruslarining aloqasiga ko'ra fonetik, leksik va grammatic bo'lishi mumkin. Interferensiyaning ijobiy tomoni shundaki, o'quvchi-talaba ona tilining fonetikasi, grammaticasi va leksikasini nazariy va amaliy jihatdan mukammal bilsa, chet tilidagi mazkur yaruslarga tegishli til hodisalarini anglab, bilib,t ushungan holda o'rganadi va o'zlashtirish jarayoni tez va oson kechadi. Shu bilan birga, ona tilimiz bilan ingliz tilini o'xshash va qiyosiy jihatlarini - fonetika, leksikologiya yoki morfologiya bo'limlari orqali chog'ishtirib, bilimlarimizni kengaytirishimiz mumkun. Ona tilidagi tayyor ko'nikmalarining salbiy ta'sirlaridan ba'zilarini tasvirlaymiz. 1. O'zbek va ingliz tillari fonetikasini qiyoslaydigan bo'lsak, ingliz tili fonetikasini murakkab jarayon ekanligini ko'ramiz, chunonchi 6 ta unli 24 ta tovushni ifodalaydi, har bir tovushni o'ziga xos holatlari va ko'rinishlari bor. 2. O'zbek tili gramatikasida bosh va ikkinchi darajali bo'laklarning gap tartibi bizga ayon. Ona tilida gap boshida ega, oxirida kesim, o'rtada ikkinchi darajali bo'laklar ishtirot etadi, ingliz tilida gap tartibi rus tili gramatikasiga o'xshaydi, ega, kesim so'ngra ikkinchi darajali bo'laklar. 3. Sifatlardagi oddiy, qiyosiy va orttirma daraja shakllari ingiliz tiliga ham xos. 4. Oddiygina sanoq sonlarning yasalish holatlarida ham o'xshashlik jihatlari bor. 5. Artiklning ingliz va nemis tillarida mavjud bo'lib, o'zbek tillarida yo'qligi. Bunday interferensiyalı hollarni ko'plab misol keltirish mumkin. Shuning uchun ham xorijiy til sistemasini onglilik prinsipi asosida o'rgatish lozim. Onglilik prinsiplaridan biri xorijiy tilni ona tili bilan taqqoslab,ular orasidagi o'xshash va farqli til hodisalarini ko'rsata olish hamda ona tilida mavjud bo'lgan interferensiyalı hollarni bartaraf etish usullarini tavsiya etish lozimdir. Xullas, biz o'z ona tilimizni puxta bilsakkina, o'zga tilni o'rganishga chuqurroq yondashamiz. Har bir tilni o'rganish davomida, o'z tilimiz imkoniyatlarini hisobga olib, o'zbek tilini unutmagan holda o'rganishni joiz deb bilaman, chunki chet tili ona tiliga lisoniy devor bo'lib qolmasligi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- 1) J. Ingliz tili o'qitish metodikasi. Toshkent, "O'qituvchi"
- 2) Рогова Г.В. Методика обучения английскому языку на начальном этапе в средней школе. Просвещение 1988
- 3) Шатилов С.Ф. Методика овучения английскому языку в средней школе. Просвещение 1977
- 4) Jalolov J. Ingliz tili o'qitish metodikasi. Toshkent "O'qituvchi"
- 5) Xoshimov O.X. Ingliz tili o'qitish metodikasi.
- 6) Рогова Г.В. Методика обучения английскому языку.

EXPRESSING AUTHOR’S MODALITY IN LITERARY DIALOGUE.

Abduvalieva Tursunoy

Female student foreign language and

literature Ferghana State University

abduvaliyevatursunoy@gmail.com

+998916587753

Abstract: This article discusses the importance of the application of properties in the author's literary methodology

Key words: types, dialogue, speech, communication, character, conversation

Dialogue as a natural form of communication is at intersection of the research interests of many social sciences, which studies various aspects of human activity and it is connected with real communication. As it is known, literary dialogue as a fragment of literary speech is the realization of the aesthetic functions of language by the author of a work through the speech of characters. There are many approaches and point of views in the problem of the typology of dialogue. M. M. Bakhtin singled out 4 types of dialogical speech: 1) Diverse varieties of everyday dialogue; 2) Business and professional dialogues, official, commercial, military, judicial; 3) Ideological dialogues (philosophical, scientific, literary-directional, moral-ethical (confessional), political); 4) Inner dialogues of various types, dialogue addressed to oneself, dialogical forms of discussing the problem with oneself « [3]. V.V. Vinogradov classifies dialogues on a social basis, especially following types of socio-expressive varieties of dialogue: litigation (judicial proceedings), discussion, debate. In particular, he writes that «samples of dialogues, differentiated according to typical categories of life, are fixed in the public consciousness» formal conversation, official, intimate, family conversation [2]. Explication of dialogue can be indicator of social and professional status, role and personal relations between communicants, gender, age, local, national-racial characteristics, emotional state of communicants, characteristic feature and cultural affiliation of the character. Thus, literary dialogue can provide complete information about the social status of the character. We can include such factors as profession and education, financial position, social position and cultural level to the social status of the character. As an example, we will analyse the novel by J. London «Martin Eden», also demonstrating the asymmetry of social relations. The place of communication: home of rich banker Morza, a representative of upper class. Circumstances of communication: Martin Eden, an uneducated sailor came into their house. Subject of communication: poetry of Swineburne [1]. “This man Swineburne” he began, attempting to put his plan into execution and pronouncing the i long. “Who?” “Swineburne”, he repeated with the same mispronunciation. “The poet”. “Swainburne” she corrected.

“Yes, that’s the chap”, he stammered his cheeks hot again. “How long since he died?” “Why, I haven’t heard that he was dead. She looked at him curiously. “Where did you make him acquaintance”. “I never clapped eyes on him” was the reply. “But I read some of his poetry out of that book there on the table just before you come in. How do you like his poetry?” Improper pronunciation of well-known poet’s name of that time, using expressions, which are not accepted in literary speech (This man Swineburne), using reduced vocabulary (that’s the chap, I never clapped eyes on him) unacceptable in “upper class” show social status of the character, who grew up in the working environment with the complete absence of any upbringing and education. The role behavior of both interlocutors corresponds to their social roles and determines their speech communicative roles. Using reduced vocabulary often indicates the social status of the characters: - Look at you. Druggie with thirty quid, you love the scag.... - You prick. Three hundred. – silly prick; Stupid. Cunt; Pillowbiter. Shitstabber. – Shut up, you’re filthy. In this examples, characters use vulgar, offensive words related to slang and are extremely offensive, derogatory. The use of such vulgarisms indicates low cultural and educational level of the characters. Person’s education affects the style of his/her speech. In the following example, the official language (drug offender, arrangements for my special needs, standard issue) and, firstly syntactic constructions show high education and high social status of the character. - The situation has gotten a little out of control, I’m afraid. I wasn’t meant to come here at all. I’m neither a drug offender nor a smuggler. The invasive examination wasn’t needed. And your intake officer didn’t seem to have any medical

examination. Anyway, I'd like to talk about Attorney Branston's arrangements for my special needs while my appeal is being heard. If desks and laptops are not standard issue then I'll need to get one of the each. Being imprisoned in a female correctional colony, the character in conversation with the keepers constantly uses the passive voice, as well as grammatical constructions, which are characteristics of the business, official style of speech, to which she is used to. We can conclude out of these, that the character occupied high social position. The above examples show that speech is always socially determined and always expresses a certain social task and is built in accordance with it. Such factors as social status, education, profession, financial conditions can affect the speech of linguistic personality. This is manifested in the use of lexical units, syntactic constructions, stylistic devices, phraseological units.

References:

1. London J. Martin Eden - Kiev, Dnipro publishers, 1980.
2. Виноградов В.В. О языкохудожественной прозы. – М.: Гослитиздат, 1980. – 360 с.
3. Плеханова Т. Ф. Дискурс-анализ текста : пособие для студентов вузов – Минск : ТетраСистемс, 2011.

ТУРИЗМ РЕКЛАМАЛАРИНИНГ ЭКСТРАЛИНГВИСТИК ХУСУСИЯТЛАРИ

Холбобоева Азиза Шербобоевна
Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари
университети таянч докторант
azizaholboboeva@mail.ru

Анотация. Реклама матнининг «ўқилишини» таъминлаш учун зарур турли омиллар ва хусусиятлар ҳисобга олинади: ахборот мазмуни; жумлалар узунлиги; шрифт тури, шрифтнинг ранги, контрасти, матн жойлашуви ва бошқалар шулар жумласидандир. Мазкур мақолада айнан шу жиҳатларга аҳамият берилади.

Калит сўзлар. реклама тили, тил белгилари, визуал, график, шрифт графика .

Қадимги даврларданоқ муайян шакллар ва белгиларнинг инсонга таъсири тўғрисида билишган. Кейинчалик, маҳсус тадқиқотлар натижасида инсонга шакл, рангларнинг ҳиссий жиҳатдан таъсир қилиши илмий жиҳатдан асосланган. Реклама дискурсининг **экстравалингвистик омиллари** – бу матнни яратиш жараёнига оғзаки бўлмаган дизайн ва маданий-тарихий таъсир ҳисобланади. Ягодкина М.В. «Рекламанинг тили виртуал воқеиликни шакллантирувчи восита» номли монографиясида реклама тилини семиотик нуқтаи назардан таҳлил қилган: «Реклама тили ахборот тақдим этишнинг семиотик усули бўлиб, у белги сифатида акс этган турли услулларда, яъни вербал, новербал, визуал, график ва аудио варианtlарда ифодаланиши мумкин», –деб таъкидлади [3].

Бизнингча ҳам, реклама тили кўп таркибий қисмлардан ташкил топган мураккаб семиотик ҳодиса бўлиб, унинг негизида реклама хабарнинг вербал компонентлари ётади. Рекламани тайёрлашда Г.Картернинг «Эффектив реклама¹» китобида ёрқин тасвиirlанган реклама санъатининг бир қатор асосий қоидаларини ёдда тутиш фойдали бўлади.

Реклама матнидаги графика – экспрессивлик техникаси сифатида. Реклама матнларидағи экспрессивлик усувлари орасида графика алоҳида ўрин эгаллаб, муҳим рол ўйнайди. Зоро, босма рекламалар кўз билан қабул қилинади, шунинг учун матннинг график дизайнни жуда ҳам муҳим. Бу сўзларнинг рамкаси ва шунга мос равишда хабарнинг мазмун моҳияти ҳам шулар жумласидандир. Шундай қилиб, биз тадқиқотимиз давомида реклама матнларини таҳлил қилиб, қўйидаги умумий график усувларини реклама матнларида мавжуд бўлишини аниқладик.

Шрифт воситалари. Реклама матнларини ёзишда шрифтнинг турига ҳам катта аҳамият берилади. Матнни ёзишда ишлатиладиган шрифт ҳам муҳим аҳамиятга эга. Биринчидан, у хабарнинг кайфиятини яратади, ўкувчига жиддийлик даражаси, хабар услуби ҳақида оғзаки равишда хабар бермайди, уни расмий-бизнес ёки эркин, замонавий, ғайриоддий ва жозибали қиласиди. Бу ерда ажойиб танлов бор. Ҳақиқатан ҳам, мавжуд таникли шрифтлардан ташқари, маҳсус шрифтлар ҳам реклама учун яратилади. Қоидага мувофиқ, бундай буюртмалар муваффакият қозонган, оммабоп газета ва журналлар томонидан амалга оширилади, уларни «омма» дан ажратиб, индивидуаллигини ва аҳамиятини таъкидлади. Рекламаларда бу классик шрифтлардан бири бўлиши ёки готика услубига, XIXаср инглиз газеталари услубига ва бошқаларга мурожаат этилган бўлиши мумкин. Бундан ташқари, реклама матнида бир вақтнинг ўзида бир нечта шрифтлардан фойдаланилган бўлиши мумкин. Жумладан, кирилл ва лотин. Бу матнни кўп қиррали ва ўзига хос қиласиди. Матнда сўз, жумла, параграф ёки бўлимни ажратиб кўрсатиш учун одатда бир хил ўлчамдаги ва шрифтдаги ёзувлар ишлатилади. Қалин шрифтлар курсивга қараганда кўпроқ эътиборни ўзига торта олади.

Позицион таъсир одамнинг нигоҳини чизиқни ўқиши чизиги бўйлаб ўнг томонга йўналтириш одати билан боғлиқ. Шунинг учун, одатда, газета ёки журнал саҳифасининг юқори ўнг бурчагидаги эълон пастки чапдаги шунга ўхшаш рекламадан кўра кўпроқ кўзга ташланади.

1 Картер Г. Эффективная реклама: Путеводитель для малого бизнеса: Пер. с англ. / Общ, ред. Е.М. Пеньковой. – М: Прогресс, 1991 г. – 156 с.

№	Биоген (тұғма)	Социоген
1	Мазали таом	Гүзіллік ва дид
2	Шинам атроф-мұхит	Тозалик
3	Оғриқ ва хавф-хатардан күтулиш	Эхтиёткорлик
4	Жинсий Қониқиши	Қизиқувчанлик
5	Яқынларинг фаровонлиги	Қадр-қиммат
6	Жамият томонидан құллаб- құвватланиш	Иқтисод ва фойда
7	Устунлик	Билим ва хабардорлық (огохлик)
8	Тұсықлар(машаққатлар)ни енгіш	Самарадорлик
9	Үйин	Соғылқы

Расм-1. Рекламадаги прагматик фон.

Рекламадаги ижобий прагматик фон. Реклама қилинадиган маҳсулот ва хизматларнинг аксариятида, қоида тариқасида, сохибжамоллар, кучли эркаклар, болалар, баҳтли оиласалар ва меҳрибон уй ҳайвонлари фонида намойиш этилади. Рекламадаги ижобий прагматик фоннинг асосий яратышнинг асосий маңынан ўша тасаввурдаги барқарор қиёфани шакллантиришdir. Сайқалланған туризмга оид реклама бирліктери фақат ижобий ҳистайғуларни үйғотади, шу билан бир қаторда ижобий ассоциацияларни келтириб чиқаради, қабул қилувчининг руҳиятига ижобий таъсир қиласы.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Картер Г. Эффективная реклама: Путеводитель для малого бизнеса: Пер. с англ. / Общ, ред. Е.М. Пеньковой. – М: Прогресс, 1991 г. – 156 с.
2. Lickorish, L. J., and Jenkins, C. L. 1997. An Introduction to Tourism. Oxford, Nutterworth-Heinemann. Ortega, E., and Rodriguez, B. 2007. Information at tourism destinations. Importance and cross-cultural differences between international and domestic tourists. Journal of Business Research. 60, 2, 146-152.
3. <https://cyberleninka.ru/article/n/perevod-reklamnyh-tekstov-v-aspekte-mezhkulturnoy-kommunikatsii?ysclid=l60sxn2bs317382010>

EFFECTIVENESS OF TASK BASED LEARNING IN TEACHING ENGLISH

Abduvalieva Tursunoy

Female student foreign language and

literature Ferghana State University

abduvaliyevatursunoy@gmail.com

+998916587753

Abstract: This article discusses the techniques of applying task , methodological techniques in teaching English and the results of their effectiveness

Key words: task-based language, project-based assignment, specific task, goal, second language

Task-based language teaching is a student-centered approach to second language instruction. It is an offshoot of the communicative approach, wherein activities focus on having students use authentic target language in order to complete meaningful tasks, i.e. situations they might encounter in the real world and other project-based assignments. Task-based method forms students' communication skills, culture, communication; the ability concisely and audibly formulates thoughts, is tolerant to the opinion of partners in communication and develops the ability to extract information from a variety of sources, to process it with the help of modern technologies. Task based learning is a different way to teach languages. It can help the student by placing her in a situation like in the real world. A situation where oral communication is essential for doing a specific task. Task based learning has the advantage of getting the student to use her skills at her current level. To help develop language through its use. It has the advantage of getting the focus of the student toward achieving a goal where language becomes a tool, making the use of language a necessity. Task based teaching is one of the most effective and developing method which can help to the learner to improve language skills. Task-based language teaching, also known as task-based instruction (TBI), focuses on the use of authentic language and on asking students to do meaningful tasks using the target language. TBLT was popularized by N. Prabhu while working in Bangalore, India. Assessment is primarily based on task outcome (in other words the appropriate completion of real world tasks) rather than on accuracy of prescribed language forms. This makes TBLT especially popular for developing target language fluency and student confidence. As such TBLT can be considered a branch of communicative language teaching (CLT). Task-based language teaching (TBLT) is a communicative approach to language instruction, using the successful completion of communicative “tasks” as its primary organizing principle. In short, instruction is organized in such a way that students will improve their language ability by focusing on getting something done while using the language, rather than on explicitly practicing language forms, as in more traditional methods of instruction. TBLT provides a structured framework for both instruction and assessment. Using tasks as the basic building blocks of syllabus design allows teachers to both sequence lessons and assess their outcomes, while at the same time creating reasonably authentic parameters within which students can communicate with each other for a purpose. Task-based method forms students' communication skills, culture, communication, the ability concisely and audibly formulates thoughts, be tolerant to the opinion of partners in communication and develops the ability to extract information from a variety of sources, to process it with the help of modern technologies. All these factors create language environment that - results in the appearance of the natural need to interact in a foreign language. Task-based learning does not contradict the traditional ways of learning. It helps to activate students since most of them have an interest for new knowledge. Such kind of motivation - the desire to successfully develop theme of the project - is often stronger than the demands of parents and teachers to study hard in order to get excellent and good marks. Why choose TBL as language teaching method? We have to ask ourselves that question, because if we, as language teachers, don't know which method we are teaching according to or if we do not think about teaching methodology in relation to the different types of learners, to levels, to materials and last but not least to the learning processes of the individual learner, we might as well not teach! Therefore, when we choose TBL, there should be a clear and defined purpose of that choice. Having chosen TBL as language teaching method, the teacher thereby recognizes that “teaching does not and cannot determine the way the learner's language will develop” and that “teachers and learners cannot simply choose what is to be learned”.

“The elements of the target language do not simply slot into place in a predictable order” (Peter Skehan 19). This means that we, as teachers, have to let go of the control of the learning process, as if there ever was one! We must accept that we cannot control what each individual learner has learnt after for example two language lessons and as Peter Skehan says “instruction has no effect on language learning”. In TBL the learner should be exposed to as much of the foreign language as possible in order to merely observe the foreign language, then hypothesize over it, and that is individually, and finally experiment with it. One clear purpose of choosing TBL is to increase learner activity; TBL is concerned with learner and not teacher activity and it lies on the teacher to produce and supply different tasks which will give the learner the opportunity to experiment spontaneously, individually and originally with the foreign language. Each task will provide the learner with new personal experience with the foreign language and at this point the teacher has a very important part to play. He or she must take the responsibility of the consciousness raising process, which must follow the experimenting task activities. The consciousness raising part of the TBL method is a crucial for the success of TBL, it is here that the teacher must help learners to recognize differences and similarities, help them to “correct, clarify and deepen” their perceptions of the foreign language. All in all, TBL is language learning by doing. The main purpose of the use of this innovative approach is the ability to effectively master students’ foreign communicative competence. It includes the following concepts: 1. verbal competence is creating an opportunity of manifestation of communicative skills in all forms: listening, speaking, writing, reading, translation within a specific topic; 2. socio-cultural competence is the formation of ideas about the social and cultural specificity of the target language; 3. linguistic competence is students’ acquisition of lexical units relating to the topic as a necessary basis for registration of speaking abilities; 4. educational and cognitive competence is the improvement of educational activity on mastering of foreign languages; 5. Compensatory competence is formation of skills of overcoming difficult situations in a shortage of linguistic resources. In this type of language learning learners are involved in an interaction with the following four features: • Each of the students holds a different portion of information that must be exchanged and manipulated in order to reach the task outcome. • Both students are required to request and supply this information to each other. • Students have the same goal. • Only one outcome is possible from their attempts to meet the goal. Using task-based method in our work, we can come to the conclusion that this method is very effective at compiling new ideas, enhancing vocabulary, improving learners critical and logical thinking, generalization, consolidation and revision of educational material, especially in the organization of its practical application.

References:

1. Brown, D. Teaching by Principles. An Interactive Approach to Language Pedagogy (Second Edition) New York: Longman. 2001
2. Forrester, M. Psychology of Language. 1996.
3. Hager A. Techniques for Teaching Beginning. 2001

INGLIZ TILI DARSLARIDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN
FOYDALANISH

Abduvalieva Tursunoy

Female student foreign language and literature Ferghana State University
abduvalievatursunoy@gmail.com
+998916587753

Annotatsiya: Ushbu maolada xorijiy tilni o'qitishni tashkil etishda interaktiv-pedagogik texnologiyadan foydalangan holda samaradorlikni oshirish haqida fikr yuritilgan

Kalit so'zlar: Globalizatsiya jarayoni, zamonaviy fikrlovchi yosh avlod, pedagogik texnologiya

Bugun hayotni chet tillarsiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Globalizatsiya jarayoni tezlashgan sari chet tilini o'rghanish zamon talabi bo'lib boryapti. Bugun har qanday sohada yaxshi bir mutaxassis bo'lish uchun ingliz tilini bilish oddiy talabga aylanib qoldi. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonun hamda Kadrlar tayyorlash milliy dasturini amalga oshirish doirasida chet tillarga o'qitishning kompleks tizimi, ya'ni uyg'un kamol topgan, o'qimishli, zamonaviy fikrlovchi yosh avlodni shakllantirishga, respublikaning jahon hamjamiyatiga yanada integratsiyalashuviga yo'naltirilgan tizim yaratildi. Mamlakatimiz taraqqiyotining muhim sharti kadrlarni tayyorlash tizimining mukkamal bo'lishi, zamonaviy iqtisod, fan, madaniyat, texnika va texnologiyalar asosida rivojlanishi hisoblanadi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalaridan foydalangan holda o'qitishning ilg'or uslublarini joriy etish yo'li bilan, o'sib kelayotgan yosh avlodni chet tillarga o'qitish, shu tillarda erkin so'zlasha oladigan mutaxassislarni tayyorlash tizimini tubdan takomillashtirish hamda buning provardida, ularning jahon sivilizatsiyasi yutuqlari hamda dunyo axborot resurslaridan keng ko'lamma foydalanishlari, xalqaro hamkorlik va muloqotni rivojlantirishni nazarda tutadi. Bu maqsadga albatta ta'lim-tarbiya orqali erishiladi. Pedagogik texnologiyalarning o'ziga xos jihatlari yana shundan iboratki, unda o'quv maqsadlarga erishishni kafolatlaydigan o'quv jarayoni loyihalashtiriladi va amalga oshiriladi. Ta'lim-tarbiya maqsadi va vazifalarini shunday belgilash kerakki, unda umumiy jamiyat o'quv maqsadlari va har bir bosqichlarining aniq maqsadi va vazifalari mushtarak bog'liqligini ta'minlashi lozim. Ta'lim-tarbiyaning shuningdek, til o'rghanishning kafolatlangan natijasini esa zamonaviy pedagogik texnologiyalar orqali amalga oshirish mumkin. CHunki, pedagogik texnologiyada ta'lim-tarbiya jarayonidagi o'quv maqsadlari kutilayotgan natijaga muvofiq o'qituvchi tomonidan oldindan loyihalanadi. O'quv materialini didaktik loyihalash masalasi o'zbek pedagog olimi M. Mahmudov tomonidan ancha keng tahlil etilgan. U «Didaktik loyihalashning ilk qadami o'qitish va o'qish maqsadlarini aniqlashdan iborat», - deb hisoblaydi va o'quv maqsadlarini to'rt toifaga ajratadi: bosh maqsad, oraliq maqsad, xatti-harakatga teng maqsad, erishilgan natijani o'lhash me'yori va baholash usuli. Ta'lim jarayoni bosh maqsadni mo'ljallab tashkil etiladi. Oraliq maqsadlarni amalga oshirish esa bosh maqsadga bo'ysundiriladi. Bolalar oraliq maqsadlarga erishish yo'li bilan davlat ta'lim standartida qo'yilgan talablarni o'zlashtirishadi. Xatti-harakatga teng maqsadga ko'ra o'quv faoliyatini tashkil etish shart-sharoitlari qayd etiladi, oraliq maqsadga erishishga oid vositalar, o'quv holatlari, topshiriqlari, o'quv-biluv faoliyatini amalga oshirish tartibi beriladi. Erishilgan natijani o'lhash me'yori va baholash usulida esa tilni o'zlashtirish bo'yicha turli yozma va og'zaki topshiriqlarni, testlar to'plamini bajarish, o'zi va o'rtoqlari bilimidagi yutuq va kamchiliklarni baholash ko'zda tutiladi. Bu shakldagi ta'lim maqsadini belgilashni ta'lim etalon, deb qaraladi. M. Mahmudov tomonidan o'quv maqsadlarini to'rt toifasini o'qituvchi quyidagicha ishlab chiqishi mumkin: I. Bosh maqsad – o'quv predmetidagi o'rGANILISHI lozim bo'lgan mavzu shuningdek, «Ta'lim to'g'risida»gi Qonun va Kadrlar tayyorlash milliy modelidagi bosh muddao:- komil insonni shakllantirish; Kadrlar tayyorlash milliy dasturida belgilangan vazifalarni hayotga tadbiq qilishga qodir bo'lgan qobiliyatlarni shakllantirish. II. Oraliq maqsadlar (Ta'lim natijalari) – o'rGANILAYOTGAN mavzu mazmun-mohiyatini ochib beruvchi o'quv materiali (qoidalar, ta'riflar, teoremlar va shu kabilar) shuningdek, mavzuga xizmat qiluvchi mustaqillikdan keyingi ta'lim-tarbiya sohasidagi islohotlar mohiyati; fandagi oxirgi natijalar to'g'risida ma'lumot berish. III. Harakatga teng maqsadlar (Natijaga erishish shartlari) – Xatti-harakatga teng maqsadga ko'ra o'quv faoliyatini tashkil etish shart-sharoitlari o'qituvchi tomonidan tashkil etilib, o'quvchilar tomonidan

o`quv materialini innovatsion metodlari va ta`lim vositalari orqali o`zlashtirish nazarda tutiladi. (Bunda o`quv holatlari, topshiriqlari, o`quv-biluv faoliyatini o`yinli texnologiyalar, individual ta`lim texnologiyalari, shaxsga yo`naltirilgan texnologiya, muammoli ta`lim texnologiyalari, tabaqalashtirilgan ta`lim texnologiyalari orqali amalga oshirish tartibi berilishi mumkin). IV. Erishilgan natijani o`lchash me`yori (baholash usuli) - guruhlarga bo`lingan holda berilgan mavzuni «O`ylab top» strategiyasi asosida yangi leksik birliklarning ishlatalishini mashq qilish; turli loyihamalar ustida ishlash: “Seasons”, “My Family Tree”, yoki o`z qobiliyatlarini “Hello It’s me”, “My Granny is the Best” va shu kabi mavzularda esse yozish; mavzu yuzasidan tekstni tarjima qilish yoki tahlil qilish; mavzu yuzasidan og`zaki hikoya tayyorlash; berilgan vaqt doirasida testlar to`plamini bajarish; mashg`ulot davomida berilgan savollarga javob berish va h.k. O`qituvchi o`z o`quvchilarining dars jarayonidagi ilmiy – amaliy faoliyatini samarali tashkil qilish avvaldan rejalashtirilgan, aniq bir maqsadga mustaqil matn yaratishga yo`naltirish uchun har bir dars puxta rejalashtirilshi, darsni zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil qilishi, lozim bo`lsa, yangi mashq namunalarini tanlab, qo`shimcha mashg`ulot sifatida rejaga kiritishi, darsni guruhlararo musobaqa ruhida olib borishi nihoyatda foydalidir. O`qituvchi doimiy ravishda o`quvchilarni o`rganilgan mavzu yuzasidan o`z fikrlarini aytishga undashi, ular tamonidan kiritilgan taklif va mulohazalarni, o`z iste`dodini namoyish qilishga bo`lgan urinishlarini ijobiy tushunishi, bunday ijodkorlik, kashfiyotchilik harakatlarini muttasil rag`batlantirib borishi, ularga sharoit va imkoniyatlar yaratib berishi zarur bo`ladi. Xorijiy tilni o`rgatishda amaliy mashg`ulotlarda pedagogik texnologiyalardan foydalanish o`zining ijobiy natijalarini ko`rsatmoqda. Pedagogik texnologiyalardan foydalanish nafaqat o`quvchi-talabalarga, balki o`qituvchiga ham ta`lim berish jarayonini yengillashtirib bermoqda. O`quv mashg`ulotlari pedagogik texnologiya tamoyillari va aniq maqsadlar asosida loyihalanganda o`quvchining ijodiy qobiliyatini o`stirish, aqliy salohiyatini kuchaytirish, ilmiy dunyoqarashini kengaytirish va har bir yangilikni tez va to`la qabul qila olish ko`nikma va malakalarini tarkib topadi. Ayniqsa, muammoli ta`lim texnologiyalarni qo`llash orqali ta`lim jarayoni amalga oshirilganda o`quvchilarda ilmiy izlanishga qiziqishi ortib, ijodiy tafakkur yuritish qobiliyatini rivojlantiradi. Natijada egallangan bilim, ko`nikma va malakalar amaliy faoliyatda tatbiq etiladi, o`zlashtirish sifati oshadi. Buning uchun o`qituvchida pedagog injinerlik mahorati bo`lishi va mavzularning mazmuniga qarab darsni to`g`ri loyihalay olishi lozim. SHuningdek, chet tilida o`quvchilarning uzaro munosabatlari va ular tomonidan berilayotgan savollarning ham inobatga olinishi talim jarayonining samaradorligini taminlashda o`ziga xos ahamiyat kasb etadi. Ingliz tilini o`qitishda pedagogik texnologiyaning assosiy mohiyati talimda o`quvchilarni qiziqtirib o`qitish va bilimlarni to`liq o`zlashtirishga erishishdir. Talimda berilayotgan bilimlarni o`quvchilarning aksariyat ko`pchilik qismi puxta o`zlashtirishi pedagogik texnologiyani joriy etishning asosiya maqsadi hisoblanadi. Xulosa sifatida aytish mumkinki, biz o`z darslarimizda qo`llayotgan har bir pedagogik texnologiyalar shuningdek, axborot texnologiyalarining samaradorligini quyidagi mezonlar orqali doimiy kuzatib va takomillashtirib borishimiz mumkin bo`ladi: - o`quv materialini didaktik loyihalashda o`quv maqsadlarini to`g`ri belgilash; -ta`lim metodlari va vositalarini to`g`ri tanlash; - pedagogik texnologiya turlarini (o`yinli texnologiyalar, individual ta`lim texnologiyalari, shaxsga yo`naltirilgan texnologiya, muammoli ta`lim texnologiyalari, tabaqalashtirilgan ta`lim texnologiyalari) o`quvchilarning yoshi va bilim darajasini inobatga olgan holda to`g`ri tanlash; -o`quvchilarning ijodiy ishlarini doimiy tashkil etish; -o`zlashtirish darajasini muntazam ravishda monitoringini olib boorish; Bunday turdagи faoliyat juda ham foydali va samarali hisoblanadi, chunki u o`quvchilarning o`z natijalarini ko`rishga, olgan bilimlarni tizimlashtirishga, o`qituvchiga esa keyinchalik amalga oshiradigan faoliyatni rejalashtirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati:

- 1.Муминова, Ф. М. Ingliz tilini o`qitishda zamonaviy innovatsion texnologiyalaridan foydalanish / Ф. М. Муминова. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2020. — № 18 (308). — С. 590-592. 2. URL: <https://moluch.ru/archive/308/69404/> (дата обращения: 25.07.2022).

**BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA XORIJIY TILLARNI O‘QITISHDA PEDAGOGIK VA
INNOVATSION TEXNOLOGIYALARINI QO‘LLASH**

Abduvalieva Tursunoy

Female student foreign language and literature Ferghana State University
abduvalievatursunoy@gmail.com
+998916587753

Annotatsiya: Ushbu maqolada xorijit tillarni o‘rgatishda interaktiv-innovatsion texnologiyalardan foydalishda pedagogik ustunlik haqida fikr yuritilgan

Kalit so‘zlar: pedagogik texnologiyalar, innovatsion uslublar, audio-video materiallar, darslik

Bugun yurtimizdagi har bir umumta’lim maktablari xorijiy tillarni katta qiziqish va ishtiyoq bilan o‘rganmoqda. Ta’lim muassasalariga ilk bor qadam qo‘ygan boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining xorijiy tillarni qunt bilan o‘rganayotgani, bunda mashg‘ulotlarning og‘zaki va o‘yin tarzida olib borilayotgani alohida e’tiborga molik. Mamlakatimizda chet tillarni nafaqat maktablarning boshlang‘ich sinflarida, balki uzlusiz ta’limning barcha bosqichlarida mukammal o‘rgatish samaradorligini oshirish borasida keng qamrovli ishlar olib borilmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012-yil 10-dekabrdagi “Chet tillarni o‘rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori bu borada asosiy hujjat bo‘lib xizmat qilmoqda. Ushbu qarorda chet tillarni o‘qitishda zamonaviy pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda innovatsion uslublarni joriy etish, chet tillarda erkin so‘zlasha olish, o‘zaro hamkorlik va muloqotni yo‘lga qo‘yishda zarur barcha shart-sharoitlarni yaratib berish kabi vazifalar alohida belgilangan. 2013-2014-o‘quv yilidan boshlab xorijiy tillarni boshlang‘ich sinfdan o‘qitala boshlangani chet tillarni puxta egallash, yoshlikdan ko‘nikma hosil qilib borish imkonini bermoqda. 1-2- sinflar uchun ingliz tilidan yaratilgan darsliklar o‘quvchilar o‘rganishi uchun osonligi, rang-barangligi, o‘yin, audio-video materiallariga tayangan holda va milliy an‘analarimizga asoslanib tayyorlanishi uning muhim jihatlaridan hisoblanadi. Chunki o‘quvchi qaysi xorijiy tilda gapirishidan qat‘i nazar, o‘zbekona ismlarni, milliy qahramonlarimiz nomini yod aytadi, xalq o‘yinlari, urf-odatlarini tushuntirib beradi. Ta’kidlamoq kerakki, xorijiy tilni o‘rganishda asos ona tili bo‘lmog‘i lozim. Bu masaladagi haqqoniy gapni Prezidentimiz bundan o‘n sakkiz yil ilgari aytib qo‘yanlar: “Shunga alohida urg‘u berishimiz zarurki, chet tillarni o‘rganish minba’d ona tilini esdan chiqarish hisobiga bo‘lmasligi lozim”. Chet tilini samarali egallash faqatgina o‘quvchining o‘ziga bog‘liq bo‘lmay, balki uni o‘rgatayotgan o‘qituvchining malakasiga ham bevosita bog‘liq. Bu maqsadga erishishda yordam beruvchi asosiy omil o‘qituvchining o‘quvchiga pedagogik ta’sirining samaradorligini oshirishdan, darslarda o‘quvchi va o‘qituvchi orasidagi muloqotning ijtimoiy-psixologik jihatdan o‘zaro mosligidan iborat. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining tez charchashi, diqqatining ixtiyorsizligi, eslab qolish darajasi hali yetarli darajada rivojlanmaganligi ularning yosh va psixologik xususiyatlariga xosdir. Ma’lumki, ushbu yosh davrlarida o‘yin yetakchi faoliyat turi hisoblanadi. Negaki 3 yoshdan boshlab 6,7 yoshgacha bo‘lgan bolalarda o‘yin faoliyati va uning ahamiyati boshlang‘ich sinflatda ham yo‘qolmaydi, chunki, chet tilida o‘yinning ta’limiy imkoniyatlari keng bo‘lib, belgilanhan mavzu bo‘yicha talab etilayotgan bilim, ko‘nikma va malakalarga o‘yin orqali erishish mumkin. Ma’lumotlarda e’tirof etilishicha, chet tili bo‘yicha maxsus mashqlarni 4 yoshdan 10 yoshgacha bo‘lgan bolalarga o‘rgatish ijobjiy natija beradi. Buning uchun boshlang‘ich sinflardan boshlab chet tilini o‘rgatishda darslarda o‘yin usulidan foydalanish samarali bo‘lib, bunda bolalarning kommunikativ ko‘nikmalari, emotsiyal va aqliy imloniyatlarining safarbar etilishi, ta’limiy qobiliyatlarini, gapirish malakalari, ijodiy tashabbuskorlikni rivojlantiruvchi usul - ingliz tilining vositalari yordamida tasavvur qilish, verval, noerval kommunikatsiya shakllarini qo‘llash omillari kengayadi. Bunda lug‘at boyligi faollashib, noan’anaviy kommunikativ vaziyatda bilimlarni qo‘llashga hissiy-intellektual maqsad shakllanadi. Tasvirlab berish orqali esa o‘quvchilarni so‘z boyliklaridan foydalangan holda muloqot jarayoniga jalb qilish mumkin. Bu usul universal bo‘lib, tilning leksika va grammatika bo‘limlarini mustahmamlashga yordam beradi. Kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirishda shuningdek, qo‘sishlardan foydalanish - o‘quvchilar uchun uning mazmuni nima haqidaligi va qanday musiqiy shaklfaligi qiziqarli bo‘lib, ularda nimadir haqida

xabar berish, qiziqish, ya’ni kommunikatsiya omili birinchi o‘rinda bo‘lishi kerak. Qo‘sinqni yod olganda o‘quvchilar yangi ma’lumotlarga ega bo‘lishadi va bilish faoliyati kuchayadi. Masalan, qo‘sinqni yod olish jarayonida ular tana a’zolari va sezgi organlarini ingliz tilida nomlanishini bilib oladilar, talaffuz ko‘nikmalarini takommillashishiga, artikulyatsiya, ritmika, intonatsiyada aniqlikka erishish, bilimlarini mustahkamlash, so‘z boyligini oshirish, o‘qish malaka va ko‘nikmalarini rivojlantiradi, monologik va dialogik tarzda fikr bildirishga o‘rgatadi. Bundan tashqari qo‘sinq tilni o‘rganish jarayoniga bayramona ruh, noan’anaviy yondashuvni olib kirib, o‘quvchilarning emotsiyonal sohasiga ijobiy ta’sir o‘tkazadi. Bu holatlar nafaqat tilni o‘rganishga hattoki, charchoqni ham bartaraf etish imkoniyatiga ham ega. Shuningdek, darsni tashkil etishda ko‘rgazmali vositalardan maqsadga muvofiq foydalanish ham ijobiy samaradorlikga erishishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ingliz tilini o‘rganishda boshlang‘ich davrda raqs harakatlaridan iborat bo‘lgan jismoniy mashqlardan ham foydalanish mumkin. Bunda o‘quvchilar oldiga bu harakatlarning nomini eslab qolish maqsadi qo‘yilishi lozim. Harakatlar orqali o‘quvchilar o‘zlarini erkin tutishlari, o‘qituvchi bilan birga darsni qiziqarli o‘tishiga harakat qilishlari kerak, chunki ularning ingliz tilida muloqot qilishga tayyorligi va buni xohlashligi boshlang‘ich sinf o‘quvchilarning chet tilida muloqot qilishini shakllantiradi. Bu esa chet tilini eshitish, o‘qish, gapirish yoki yozish kabi asosiy ta’lim shakllari yordamida emas, balki o‘qituvchi bilan, bir-birlari bilan faol va jonli muloqot orqali erishish imkoniyatini beradi. Boshlang‘ich ta’limda xorijiy tillarni o‘qitishda pedagogik va innovatsion texnologiyalarni talab darajasida shunday qo‘llash lozimki, o‘qituvchi dars jarayonida o‘quv faoliyatini didaktik maqsad, ta’limiy yoki tarbiyaviy vazifalar orqali singdirishda o‘quvchilarning tilni qunt bilan o‘rganishi, mustaqil qiziqishlari samarasini ularoq turli usullardan foydalangan holda mohirlik ila tashkil eta olsin. Albatta, bunday yuruqlarga erishish uchun avvalo, o‘qituvchi tinimsiz izlanishi va malakasini doimo oshirib bormog‘i lozim. Modomiki bugungi globallashuv jarayonini axborot-kommunikatsiya texnologiyalarisiz tasavvur etish qiyin. Ulardagi barcha manba va ma’lumotlatning asosiy qismi ingliz va boshqa yetakchi xorijiy tillarda ifodalangan. Shunday ekan, chet tillarni o‘rganish yoshlarimizning bilim doirasini kengaytiradi. Muhimi, rivojlangan mamlakatlardan qolishmaydigan darajadagi bilim va ko‘nikmalarni egallashning imkoniyatini oshiradi. Zero, til bilgan el biladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

1. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 10 dekabrdagi «CHet tillarini o‘rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to’g’risida»gi PQ-1875-sonli qarori.
2. Iriskulov A.T va boshqalar Kids‘ English pupil’s book 2sinf –Toshkent —O’zbekiston;2014
3. Passov Ye.I. Kommunikativniy metod obucheniya inoyazichnomu govoreniyu. M.: Prosveshchenie,1991
4. Xoshimov O‘. Yoqubov I. Ingliz tili o‘qitish metodikasi. T., - 2003
5. Vyatyutnev M.N. Obuchenie inostrannomu yaziku v nachalnoy shkole. /inostrannyi yazik v shkole, 1990

INGLIZ TILI FANIDA YANGI METODLARDAN FOYDALANIB DARS O‘TISH USULLARI

Abidova Farangiz Lamitdinovna

Farg'ona viloyati Farg'ona shahar

42 -son umumiy o'rta ta'lif
mактабнинг инглиз тили о'qитувчиси

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lif tizimida pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlarning ahamiyati haqida mulohaza yuritilgan, shuningdek ingliz tili darslarini yangi metodlar orqali o'tish usullari keltirilgan.

Kalit so'zlar: ingliz tili, pedagogik texnologiya, metod, dars, chet tili, usul, qiziqish, o'yin, pedagog, o'quvchi.

Mamlakatimizda axborot jamiyatini shakllantirish, barcha sohalarda eng ilg'or axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish bo'yicha salmoqli ishlar amalga oshirilayapti. Xususan, bu jarayonda interfaol xizmatlarning imkoniyatlari yuqori baholanmoqda. Ta'lif jarayoniga yangi dars o'tish usullari, yangi pedagogik texnologiyalar, interfaol, innovatsion usullar kirib kelmoqda.

Chet tilini rivojlantirish orqali dunyo tan olgan davlatlar standartiga javob bera oladigan mактаб, dars, darslik yaratish biz pedagoglarning vazifamizdir. Quvonarlisi, ingliz tilida biyron so'zlasha oladiganlar mакtablarning birinchi sinfdayoq topilayotgani, tizimda ingliz tili mutaxassislarining ko'p mehnati singayotganidan dalolatdir. Ingliz tilini o'rganish bugungi taraqqiyotning asosiy shartlaridan biridir. Binobarin, yosh avlod o'rtasida ushbu fanga bo'lgan qiziqishni nafaqat oshirish, balki ularning bu yo'ldagi izlanishlarini rag'batlantirish ota-onalar qatori pedagoglar zimmasiga ham mas'uliyat yuklaydi. Shunday ekan biz ustoz-muallimlar interfaol, innovatsion va qiziqarli usullardan foydalanib, darsimizni mazmunli o'tishimiz lozim.

Bilamizki, ta'lif jarayoniga zamонавий axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini olib kirish, ulardan maqsadli va to'g'ri foydalanish, shu orqali o'quvchida chet tillarga bo'lgan qiziqishni oshirish, o'qitish samaradorligini yaxshilash eng muhim masaladir. Bugungi kunda ta'lif sohasida turli xil usullar mavjud. Ulardan dars davomida yangi mavzuni yoritishda keng va yanada qiziqishlarini oshirish maqsadida foydalanishimiz kerak.

Ma'lumki, so'nggi yillarda yurtimizda xalq ta'lifi tizimida chet tillarini o'qitishda yangi davr boshlandi, talablar, metodika o'zgardi. Bunda ilg'or pedagogik texnologiyalar, interfaol, innovatsion usullardan foydalanish talab etilmoqda. Mакtablarda ingliz tili fani 1-sinflardan boshlab o'tilayotgani buning tasdig'idir. Bilimga chanqoq o'quvchilarning til o'rganishga bo'lgan qiziqishlarini oshirish, ularni ingliz tilining boy olamiga olib kirish o'qituvchilardan katta mehnat talab etadi. Albatta, bu boroda darslarni turli interfaol o'yinlar asosida tashkil etish ularning ishtiyoiqini yanada oshiradi, passiv o'quvchilarni faollashtiradi, sinfda o'quvchilar o'rtasida raqobat qatori o'zaro jamoadooshlik muhitini yuzaga keltiradi. Endi ingliz tili darsini mazmunli o'tkazish uchun yangi metodik o'yinlardan bir nechta misollarni ko'rib chiqamiz.

Objects? - bu qiziqarli o'yin orqali o'quvchilarning xotirasi va so'z boyligini tekshiramiz. So'z boyligimizni qanchalik oshirsak, ingliz tilida so'zlashuv mahoratimiz shuncha yaxshilanib boraveradi. O'yining shartlari: doska va sinfxonada joylashgan 15 buyumdan foydalanamiz. Buyumlarning hammasini stol ustiga qo'yib, barcha o'quvchini chaqirib, stol ustidagi buyumlarni ko'zdan kechirishlarini aytamiz, so'ng hamma buyumlarning ustini biror narsa bilan berkitamiz. So'ng o'quvchilardan eslab qolgan 15 ta buyumni qog'ozga yoki daftarlariiga ingliz tilida yozishlarini so'raymiz. 2-3 daqiqadan so'ng o'qituvchi buyumlar nomlarini doskaga yozadi va o'quvchilar o'zları yozgan buyumlar nomlarini tekshirib oladi. Eng ko'p to'g'ri yozgan o'quvchi g'olib sanaladi.

Back to back? - bu o'yin o'quvchi xotirasini charxlaydi va eshitish qobiliyatini o'stiradi. Stolga rang-barang rasmlarni chap tomoni bilan qo'yib chiqamiz, ikki o'quvchini doskaga chiqaramiz va ularning biridan rasmlarni tanlab olishini so'raymiz, ikkinchi o'quvchiga ko'rsatmasdan ular ikkita bir-biriga teskari stulga o'tiradilar. Rasmni ushlab turgan bola topishmoq usulda unda nima tasvirlanganini aytadi va ikkinchi o'quvchi eshitgan so'zlarni qog'ozga tushiradi. Eshitganlarini yaqqol va aniq tushirsa o'quvchi g'olib bo'ladi. Bu o'yinni yuqori va boshlang'ich sinflarda qo'llash mumkin.

Bingo? - bu o‘yinni o‘ynash uchun biroz tayyorgarlik ko‘rishga to‘g‘ri keladi. Ammo u juda qiziqarli. 4x4 shaklda bingo qog‘ozlarini tayyorlab va har bir katagiga so‘zlar yozish hamda o‘quvchilarga tarqatish kerak. So‘zlar takrorlanmasligi va ular o‘qilganda o‘quvchilar borlarini belgilashlari kerak. Sahifadagi barcha so‘zlarni birinchi bo‘lib belgilagan o‘quvchi g‘olib sanaladi.

Neither “Yes” nor “No” - Ushbu o‘yinda bir ishtirokchi tanlab olinadi va bu ishtirokchiga guruhdagi boshqa o‘quvchilar tomonidan savollar beriladi. U har bir savolga javob berishi shart. Ammo unga "yes" va "no" so‘zlarini ishlatalishga ruxsat berilmaydi. Agar u shunday qilsa, u o‘yindan chetlatiladi. Uning "yes" yoki "no" deyishiga sababchi bo‘lgan ishtirokchi uning o‘rnini egallaydi. Savol berayotgan o‘quvchi har doim *tag question* dan foydalanishi shart. Masalan: "You're an English student, aren't you?" "New York is a big city, isn't it?" "Jim is taller than Bill, isn't he?".

Who am I - Umumiy so‘roq gaplarni tuzish bo‘yicha malakani oshirish uchun qo’llaniladi. O‘yin uchun oldindan tayyorlangan mashhur tarixiy shaxslar yoki zamondoshlarimiz nomi yozilgan kartochkalar kerak bo‘ladi. Kartochkalar har bir o‘quvchining orqasiga bittadan yopishtiriladi. O‘quvchilar o‘zlarining kim ekanliklarini "Who am I?" savollari bilan aniqlashga harakat qilishadi. Faqat bu savollarda kutiladigan javob "Yes" yoki "No" bo‘lishi kerak.

Answer My Questions - Har bir o‘quvchi 2 tadan qog’oz parchasini oladi. 1-qog’ozga Wh-bilan boshlanadigan bitta savol, 2-qog’ozga bir-biri bilan bog’liq bo‘lmagan so‘zlar yozish kerak bo‘ladi. O‘quvchilar yozib bo‘lgach, qog’oz parchalari yig‘ib olinadi va savollar qog’ozi alohida, javoblar qog’ozi alohida tarzda aralashtiriladi. Aralashtirib bo‘lgach, har bir o‘quvchiga 1 ta savol kartochkasi, 1 ta so‘zlar kartochkasidan qaytarib beriladi. Taqsimlab bo‘lgach, o‘quvchilarning berilgan savolga 2 ta bog‘lanmagan so‘zlar bilan tasavvuriy javob topishlari uchun 2 daqiqa vaqt berilishi e’lon qilinadi.

Foydalaniman adabiyotlar

1. G.Dehkanova. Ingliz tili darslarida interfaol o‘yinlar. Samarqand 2013.
2. Felicity O’Dell, Katie Head. Games for vocabulary practice. Cambridge, 2006.
3. Maria Lucia Zaorob, Elizabeth Chin. Games for grammar practice. Cambridge, 2007.

XORIJIY TILLARNI O'RGANISHDA AKTDAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI

Ataxanova Gullola Anvar qizi
Xorazm viloyati Urganch shahar
8-sod məktəbning ingiliz tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada xorijiy tillarini o'rganishda axborot va kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash usullari va buning natijasida til o'rganishning osonlashishi haqida fikr yuritilgan, shuningdek slaydlarning chet tilini o'rganishdagi afzalliklari haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: chet tili, slayd, AKT, kompyuter, axborot, prezentsiya, fan, fikr, dars, mavzu, o'quvchi, grammatika, multimedia.

Ma'lumki, mustaqillik yillarda barcha ijtimoiy sohalarga yuksak darajada e'tibor qaratilmoqda. Jahon hamjamiyatida munosib o'rın egallash, xalqaro aloqalarni yo'lga qo'yish, xorijiy mamlakatlar tili, madaniyati va ijtimoiy hayotini yaqindan o'rganish esa davr talabi, shuningdek, ma'naviy ehtiyojdir. Darhaqiqat, axborot texnologiyalarini ta'lim tizimiga tatbiq etish o'quv jarayonining samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Hozirgi vaqtida axborot va kommunikatsiya texnologiyalarini rivojlantirish hamda keng ko'lama qo'llash jahon taraqqiyotining global tendensiyasi hisoblanadi. Yangi texnologiyalar kun sayin takomillasib, mamalakatimizda axborotlashtirish jarayoni tez sur'atlar bilan rivojlanayotgan hozirgi davrda ta'lim sohasida axborot resurslarini tashkil etishga alohida e'tibor qaratmoqda. Zamonaviy kompyuter va axborot texnologiyalaridan chet tili darslarida ham unumli va samarali foydalish ko'pgina afzallikkarga olib keladi. Jumladan:

- o'qituvchi va o'quvchi faoliyatining jadallahuviga;
- o'quv fanini sifatlari o'zlashtirilishiga;
- o'rganilayotgan mavzuning maqsad va vazifalarini to'la aks etishiga shu bilan birga til muhitini yaratishga va to'g'ri talaffuz me'yorlarini o'rganishga yordam beradi.

O'quvchining fikrlashi va nutqini rivojlantirishda ko'rgazmalilik muhim ahamiyatga ega. Bunga erishishda multimediali taqdimotlar asosida o'quvchilar nutqini, tafakkurini, xotirasini rivojlantirish va mantiqiy fikrlashga o'rgatiladi. Multimediali animatsion modellar chet tillarini o'rganish jarayonida harakatli rasmlar asosida namoyish etiladi. Masalan, "Oila shajerasi" mavzusini o'rgatayotganda oila a'zolarining yoshi, jinsi ketma-ketlikda multimedia shaklida o'quvchilarga namoyish etiladi. So'ng o'rganilgan leksikani mustahkamlash uchun mashqlar bajariladi va h.k.

Xorijiy til ta'limida eshitish, o'qish, yozish, so'zlash kompetensiyalarini egallashda axborot texnologiyalari ko'priq vazifasini o'taydi. Demak, ilg'or pedagogik texnologiya ta'lim jarayonida zamonaviy axborotni qo'llash bilan birga talabani mustaqil fikrlashga o'rgatishini talab etadi. Buning uchun, avvalo, o'qituvchi bilan talaba munosabatlarini to'g'ri tashkil etish zarur. Chunki mustaqil fikrlash individual jarayon bo'lib, unga o'rgatishda o'quvchining individual xususiyatlarini hisobga olish zarur. Xorijiy tilni o'qitishda ana shunday samarali usullardan biri - turli dastur maxsulotlaridan foydalangan holada (Microsoft Office PowerPoint ilovasi yordamida) dars prezentsiyasini tayyorlash va yangi materialni turli usullaridan taqdim etishdir.

Prezentatsiya bu - faollashtirilgan va eshitish yoki ko'rishga mo'ljallangan axborotni namoyish qilish maqsadida tuzilgan bir qancha slaydlar majmuyi. Bunda yangi taffakur jarayoni kechadi, o'quvchi ko'rish orqali olgan taassuroti orqali fikrlaydi. Power Pointning imkoniyatlari keng bo'lib, bu esa prezentsiyaning ekrandagi variantini rang -barang manbalar yordamida tuzish imkoniyatini beradi.

Slaydlarda o'tiladigan grammatik mavzu faqat jadval, sxema hamda konstruksiylar orqali beriladi. O'qituvchi ma'ruzachi emas, balki sharxlovchi bo'lib, o'quvchilar esa darsning faol ishtirokchilariga aylanadilar, chunki slyadlardagi qo'shimcha manbalar o'quvchilarning mustaqil ravishda xulosa chiqarishlariga yordam beradi. Slaydlar mavzularning semantik guruhanlishi va nutqdagi barcha shakllarning soddadan murakkabga qarab berilishi o'quvchining mantiqiy izchillikda grammatik qoliplarni eslab qolishiga yordam beradi.

Slaydlar bilan bir qatorda har bir berilgan gap konstruksiylaridan keyin og'zaki ravishda yoki tarqatma materiallar yordamida mavzu mustahkamlab boriladi.

O'zlashtirishi sust guruhlarga mo'ljallangan dars prezentsiyani tayyorlashda mashqlarni ham

slaydlarda berish o'qituvchiga o'quvchilarning o'zlashtirish darjalarini kuzatib turish imkonini beradi. Bunda o'qituvchi xatolarini ko'rsatib, yo'l - yo'lakay izoh berib boradi.

Slaydlarning qulayligi shundaki, qoida tarif keltirish bilan emas, balki gaplarni qiyoslash orqali beriladi, bu esa o'quvchini mustaqil fikrlashga va xulosa chiqarishga o'rgatadi. O'quvchilar mavzuni o'zlarini tahlil qilganlari uchun ham tushunadilar va eslab qoladilar. O'qituvchi esa, o'quvchilar qilgan xulosaga baho berib, xatolarni tuzatib boradi. Slaydlarga ovoz, videofilmlar ham qo'shish mumkin. Slaydlarning kichraytirilgan nusxalari va matnlar prezентatsiyaga qo'shimcha sifatida tarqatma material shaklida tayyorlanadi. Bunday dars prezентatsiyalarini tuzush bir tomonidan, qisqa muddat ichida mavzuni o'rganishga, ikkinchi tomindan esa elektron darsliklar, masofali o'qitish kabi ta'limning noan'anviy usullarini yaratishga asos bo'la oladi.

Hozirgi paytda o'qituvchining turli axborot texnologiyalaridan foydalanish imkoniyati juda katta. Axborot texnologiyalaridan foydalanish jarayoni proeksiyon apparaturalardan tortib, kompyuter va video-filmardan unumli foydalanishni o'z ichiga oladi. Bu esa o'z navbatida til o'rganishga nisbatan qiziqishni va o'tilayotgan darslarning sifatini oshiradi, o'quvchilarning dars jarayonidagi faolligini ta'minlaydi. Bunday zamonaviy texnologiyalaridan samarali foydalangan holda darslar tashkil qilinsa har bir o'quvchi o'zining ichki imkoniyati, qobiliyatini namoyon qiladi, bu esa chet tillarini intensiv o'rganishda o'z amaliy samarasini berishi, shubhasiz.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. S.Saydaliyev. Chet tili o'qitish metodikasidan ocherklar. Namangan - 2004.
2. www.google.com
3. www.ziyonet.uz
4. www.tadqiqot.uz

**RAQAMLI TA'LIM SHAROITIDA BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIGA
XORIJIY TILNI O'QITISH**

Begmatova Lola Bakhrom qizi

Toshkent shahar, Qibray tumani

25 sonli maktab Ingliz tili o'qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada hozirgi kunda raqamli ta'lism sharoitida boshlang'ich sinf o'quvchilariga xorijiy tilni o'qitish muhokama etilgan. Raqamli ta'lism sharoitida boshlang'ich sinf o'quvchilariga xorijiy tilni o'rgatish to'g'risida fikrlar o'r ganilib, tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: raqamli ta'lism, xorijiy til, o'qitish, axborot kommunikatsiya, intensiv rivojlanish, raqamli iqtisodiyot, internet, telnet, e-minbar, smart doska, prayektor, kompyuter, multimedya

Har sohada shiddat bilan taraqqiy etib jadal rivojlanib borayotgan bugungi kunda diqqatimizni raqamli ta'lism, raqamli iqtisodiyot tushunchalari o'ziga jalg etadi. Qisqa muddat ichida yaqol maydonga chiqib o'z o'rnnini egalladi va bugungi kungacha o'zining natijalarini ko'rsatib rivojlanishda davom etib kelmoqda.

Raqamli iqtisodiyot tushuncha nisbatan uzoq bo'limgan vaqtida, 1995-yili Massachusetts universiteti amerikalik olimi Nikolas Negroponte tomonidan aniqlab berilgan. Olim axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini intensiv rivojlanishi ortidan eski iqtisodiyotdan yangi iqtisodiyotga o'tishda, qanday o'zgarishlar ro'y berishi mumkinligini aytib o'tgan.

Raqamli iqtisodiyot - bu xo'jalik faoliyatini yuritish bo'lib, bunda ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatishdagi asosiy omil raqamlar ko'rinishidagi ma'lumotlar bo'lib, katta hajmdagi axborotlarni qayta ishlash va shu qayta ishlash natijasini analiz qilish yordamida har xil turdag'i ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish, texnologiyalar, qurilmalar, saqlash, mahsulotlarni yetkazib berishda oldingi tizimdan samaraliroq yechimlar tadbiq qilishdir.

O'zbek millatining buyuk tarixi izlari darak berib turadiki buyuk o'tmishdan millatimiz ilimga chanqoqdir. Bobolarimiz bejizga "Yoshlikda olingen bilm toshga o'yilgan naqsh" dir, degan naqllari bejizga bizning zamonamizga qadar yetib kelmagan. Bu dono so'zlar o'tmishda bobolarimiz momolarimizning ilimga intlganliklari, hozirgi rivojlangan, bekamu ko'st dunyoning barpo bo'lishining ilik qadamlarini tashlaganliklaridan darak beradi.

Har bir zamoning o'ziga xos ilg'or texnologiyalari bo'lgani kabi bizning asrmizda raqamliy ta'lism tushunchasi maydonga chiqdi. Raqamli ta'lism deganda internet, telnet, e-minbar, smart doska, prayektor, kompyuter, multimediyalar, internetga ulangan televizorlar orqali reja asosida yuqori samaraga erishish ya'ni dars sifati, o'quvchilarga minimum vaqt ichida mavzu doirasida maksimal bilim berish nazarda tutiladi.

Yuqorida ta'kidlanganidek raqamli ta'lism sharoitida boshlang'ich sinf o'quvchilariga xorijiy tilni o'rgatish to'g'risida fikr yuritadigon bo'lsak quyidagilarni sanab o'tish o'rnlidir:

1. Darsliklar elektron holatda ekranga ko'chishi
2. Foydalanuvchi hohlagan joyida va xohlagan vaqtida ta'lism olish imkoniga ega bo'lishi
3. Boshlang'ich sinfda ota-onalar birgalikda farzandlari bilan darslarni online kuzatib borishi va elekron adabiyotlardan muammosiz foydalanish imkoniyati
4. An'anaviy ta'lism sharoitida esa kichik yoshdag'i o'quvchilarni musiqa, musiqaliy o'yin, o'yinlar orqali multimedya texnologiyalari asosida dars o'tish yuqori samara berib kelmoqda va albatta bu ro'yhatni uzoq davom ettirishimiz mumkin.

Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan parlamentga yo'llangan murojaatnomada ta'kidlanganidek, raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish O'zbekiston uchun kelgusi yillarda eng dolzarb va ustuvor yo'naliishlardan biri. Yurtimizda 2020 yil "Ilm, ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili" deb e'lon qilingani ham bejiz emas. 2020 yilda AKT sohasida bir qator yirik loyihamal amalga oshiriladi.

Tajribalar shuni ko'rsatadiki kichkik yoshdag'i chet til o'rganuvchilar she'rlar yod olish orqali o'zga tilni yoshlariga mos darajada yaxshi o'zlashtirib kelishgan.

Interaktiv ("inter"-vzaimniy, "akt"-deystvie—"o'zaro ta'sir" ma'nosini bildiradi) uslubiy yondashuvda o'quvchilar bilish va o'rganish jarayoniga butunlay sho'ng'ib ketadilar, ular o'zlarini bilgan va o'ylayotganlari xususida baxslashishilari ham mumkin. Interaktiv darslarda

maqsadga erishish uchun yetarli zamin yaratadi. O'qituvchi dars rejasini tuzadi (qoida bo'yicha interaktiv mashq va topshiriqlar o'quvchi o'zlashtirayotgan material bilan o'zaro bog'liq bo'ladi). O'quvchilar bajaradigan interfaol darsdagi interaktiv mashq va topshiriqlar uning asosiy tarkibi hisoblanadi. Oddiy mashq va topshiriqlardan shunisi bilan farqlanadiki, ularni bajarish jarayonida o'ragilgan material nafaqat mustaxkamlanadi, balki yana yangilari ham olinadi. Shuningdek, bu mashq va topshiriqlar interaktiv yondashuvga mo'ljallangan bo'lib, zamonaviy pedagogikada ham uning boy zahirasi to'plangan.

- Ijodiy topshiriq.
- Kichik guruhlar bilan ishslash.
- Ta'limiy o'yinlar (rolli, maqsadli va bilim beruvchi o'yinlar).
- Jamiyatdagi zahiralardan foydalanish (mutaxassis taklif etish, ekskursiyalar).
- Ijtimoiy loyihalar va auditoriyadan tashqari beriladigan ta'lim metodlari (ijtimoiy loyihalar, radio va gazetalar, fil'mlar, saxna asarlari, qo'shiq va ertaklar).
- Razminka.

Yangi materialni o'rganish va mustaxkamlash (interfaol ma'ruza, ko'rgazmali qurollar bilan ishslash, video va audio materiallar, "o'quvchi-o'qituvchi rolida", "har bir kishi har bir kishiga o'rgatadi"), mozayka (ajurali arra) savollardan foydalanish, buqrotli diolog). Murakkab va muzokara talab savol va muammolarni yechish ("fikr maktabi", "pozitsiyani egalla", "POPS" loyihalashtirilgan texnikalar, "bir o'zing, ikki kishi birligida", "pozitsiyani o'zgartir", "karrusel", "televizion tok shou uslubida munozara", debatlar, simpozium). Muammo-yechim ("yechimli daraxt", "aqliy xujum", "kazuslar tahlili", "kelishuvlar va mediatsiya") va xokazo. Ijodiy topshiriqlar deganda biz shunday topshiriqlarni tushunamizki, bunda ishtirokchilardan nafaqat oddiy axborotni qabul qilish, balki unga ijodiy yondoshish ham talab etiladi. Chunki, berilgan topshiriqlar katta yoki kichik xajmdagi o'rganilmagan elementga qoidaga ko'ra bir necha yondashuvni talab etadi.

Xulosa o'rnila shuni aytish joizki, raqamli ta'lim sharoitida boshlang'ich sinf o'quvchilariga xorijiy tilni o'qitishda interfaol metodlardan foydalanish samarali natijalarni bermoqda.

Foydalilanigan adabiyotlar

1. Sh.M.Mirziyoyev. "Raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni keng joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaror 28.02.2020. Toshkent
2. <http://winstyle.uz/>
3. <https://mitc.uz/uz/news/1403>

DIFFERENCES BETWEEN BRITISH ENGLISH AND AMERICAN ENGLISH

Eshmuratova Shiyirin Yusupbay qizi

Qaraqolpog'iston Respublikasi Qo'ng'irot tumani

48-maktab ingliz tili fani o'qituvchisi

Telefon:+998(90)5985588

alibeksmartv@gmail.com

Abstract: The aim of this paper is to emphasize the major differences between British and American English both in written and oral communication. Moreover, this research is intended to increase everybody's interest in studying one or another, and to be aware which English they speak and how correctly or incorrectly they speak it, depending on the purpose of their uttering. As English has become more than a trend nowadays it proved to be very interesting the analysis of what type of English we speak, what type of English we hear around us, in movies, while listening to music or even while chatting online.

Keywords: English, British, American, difference, study, language.

1. Introduction

Nowadays, English is probably the most frequently spoken language in the world, either as an official language, or as a foreign language. Speaking English has become more than a trend, more than a fashion. Relative fluency in English is getting more and more to be amust when it comes to communicating with people belonging to other nations or applying for a job. But the question is: what kind of English do we speak? For English is not at all a homogenous language.

2. Major Differences

There are lots of different varieties of English, spoken in different parts of the world, such as Australian English, South African English, Indian English and so on. However, two varieties of English are considered to be the most influential and widespread of all: Commonwealth English, generally known as British English, mainly spoken on the territory of Great Britain, and American English, the language spoken in the U.S.A. British English is also spoken across the former colonies of the British Empire (Commonwealth), including parts of Africa (Egypt and South Africa), Asia (Pakistan, India, Bangladesh, Myanmar, Singapore, Hong Kong, Malaysia and Thailand), as well as in Malta, Australia, New Zealand and Ireland, while American English is widely used in much of the East Asia (Japan, South Korea Taiwan and the Philippines), the Americas (excluding the former British colonies of Jamaica, Canada and the Bahamas) and Africa (Liberia). A more special case is Canada, where British English is used in spelling, but pronunciation and vocabulary are closer to American English. Among the international organizations, the World Bank, and the Organization of American States tend to use the American form, while other groups and organizations, such as the International Olympic Committee, NATO and the World Trade Organization use British English. As we can see, both British and American English are more or less equally spread throughout the world. Anyway, the main object of this work is not to establish the winner of a alleged competition between these two variants of English, but to explain the various differences that there are between them, differences that often lead to confusions, some hilarious, other extremely serious. For instance, there was a case of misunderstanding during the Second World War, when, according to Winston Churchill, a simple word, “to table”, caused “a long and even acrimonious argument” between the British and the American. To the former, the word means “to suggest formally in a meeting something that you would like everyone to discuss”, while for the latter, it has exactly the opposite meaning, that is, “to delay dealing with something such as a proposal until a future time”. It is even believed that the representatives of the two nations resorted to an “interpreter” during the war, to avoid further misunderstandings of this kind. Of course, it seems at least strange to us, foreign speakers of English, that two peoples speaking the same language can come this. Or are we talking about **two** languages? Are the differences between British and American English that great? Well, if we were to quote G.B. Shaw, we could say that “England and America are two countries separated by a common language”. As paradoxical as this statement might seem, it describes an obvious truth. Considering the fact that, for more than 200 years, the two countries have lived separate lives, it is natural that there are significant differences in what concerns not only the language, but also the cultural and social aspects, between the British and the Americans.

The English colonists who arrived on today's territory of the USA, back in the 17th century, had to adapt to the new circumstances, their subsequent evolution was determined by them.

3. Conclusion

On the whole, these would be the main differences between British and American English; as expected, there are others, as well, but they are subject to future research. On the other hand, however different these two varieties might seem, there is only one English language, which is presently spoken by more than a third of the world's population. Choosing what variant to speak remains a matter of preference, but a good speaker of English should know how to juggle with both or at least should know how to recognize them.

Bibliography

1. Peter Streven, *British and American English*, Collier-Macmillan, 1972
2. Margaret Moore, *Understanding British English*, Citadel Press, 1989
3. Colleen Cotter (Editor), Sally Steward, 2nd Edition, Lonely Planet USA
4. Phrasebook: *Understanding Americans & Their Culture*, Lonely Planet, August, 2001
5. Macmillan English Dictionary for Advanced Learners, Bloomsbury Publishing, 2002

БАДИЙ МАТННИНГ МАЗМУН ВА СТРУКТУР ЖИҲАТДАН ЯХЛИТ ТУЗИЛИШ ОЛИШИДА СИНТАКТИК АССОЦИАЦИЯЛарНИНГ РОЛИ

Шукуров Украм Баходирович

СамДЧТИ мустақил изланувчиси

e-mail: shukurov.uktam92@gmail.com

тел: +99897 3944422

Аннотация: мазкур мақолада қарама-қарши тамойилларнинг тўқнашуви ассоциатив тезауруснинг асосий тизимли хусусиятлари эканлиги ва бундай лисоний ифода қамровида воқеликни идрок этишда пайдо бўладиган номутаносибликлар ўз аксини топган ҳамда бадиий матнда тил бирликлари ассоциатив боғланишларнинг мураккаб тузилишдаги семантик шакллантирувчи омиллар сифатида ёритиб берилган.

Калит сўзлар: бадиий матн, микроконтекст, ассоциатив қатор, ассоциатив бирикув, тезаурс, образ, ассоциатив таҳлил, тафаккур

Насрий жанрдаги бадиий матнларда етакчи ўрин лексик ва синтактик ассоциатив қаторларга тегишли бўлиши аниқ. Ушбу жанрда фонетик ассоциациялар ўта кам микдорда учрайди, морфологик хусусиятли ассоциацияяга эса кўпинча лексик қаторга ҳамкорлик қиласди.

Таҳлил учун Э.Хемингвей “The Old Man at the Bridge” номли ҳикоясини танладик. Ушбу ҳикоянинг ассоциатив тезаурусида dusty, old man, bridge, animals, artillery бирликлари тақорори алоҳида ўринни эгаллайди. Ушбу бирликларнинг матнда жойлашувини кузатаётib, dusty ва bridge элементларининг асосан матннинг биринчи қисмида учрашининг гувоҳи бўламиз. Animals ва artillery элементлари матннинг иккинчи қисмида жойлашган бўлиб, old man қатори эса бутун матн бўйлаб тарқалган. Санаб ўтилган элементларнинг микроконтекстлар бўйича тақсимоти ҳам бир хил эмас. Бинобарин, old man ассоциатив қатори барча контекстлар учун муҳим бўлса, animals artillery қаторининг фаоллашуви алоҳида кўринишдаги контекст билан чегараланганди. Dust ва bridge элементларга тегишли ассоциатив қаторлар эса ўрталиқ позицияни эгаллайди. Буни биз қўйидаги ассоциатив бирикувларда кузатишимиш мумкин:

(very) dusty (clothes) - (because of the) artillery;

(ankle) dust - (because of the) artillery;

(black) dusty (clothes) - (under the) artillery;

(in the) dust - (because of the) artillery.

Old man, dusty ва bridge қаторлари контексттуал алоқаларининг ҳикоя матни тузилишидаги муҳимлиги уларнинг от ва феъл туркумларига таълуқли турли бирликлар билан бирикиши матнда баён қилинаётган воқелик тасвирида алоҳида эгаллашидан дарак беради. Ушбу ассоциатив қаторлар матн тезаурусига макон тафсилотларини тавсифлаш тамойилни жалб қиласди. Тезауруснинг макон тамойили ҳамроҳлик қилаётган морфологик характердаги ассоциатив қатор бирликлари воситасида қўллаб-қувватланмоқда. Жумладан, across-from-beyond-over (th bridge) маконга ишора қилувчи предлоглар қатори шу вазифани бажаради.

Умуман, dusty, old man, bridge гурухидаги ассоциатив қаторлар матнда лисоний воситаларининг образ яратиш имкониятларини кучайтиради. Зотан, матннинг биринчи қисмида асосан реал воқеликка тегишли образлар қайта яратилиб, улар воситасида ғайрилисоний ҳодисалар маъно-мазмунни англашинилади. Ҳикоянинг ушбу қисмини ўқиётиб, биз кўприкда кечётган ҳаракатларни кузатаётган офицернинг кечинмаларини тасаввур қиласмиз.

Маълумки, сабаб-оқибат маъноси мавҳум характерга эга бўлиб, кўпинча мавҳум тафаккур маҳсулидир. Демак, ушбу гурухдаги ассоциатив қаторлар матнда лисоний белгининг мавҳум, рамзий хусусиятлари кучайтиради. Бунинг натижасида ҳикоянинг иккинчи қисмида нореал, ҳеч қандай замон ёки макон билан боғланмаган воқеалар тасвирланади. Хусусан, асосий нарратор вазифасини бажараётган зобит учун кекса чолни ташвишга тушираётган “хайвонлар” реал мавжудод бўлмасдан, балки “артиллерия” вайронага айлантирган тинч ҳаёт рамзиdir. Зобит учун бомба ташувчи самолётлар орқали англашиладиган “артиллерия” (artillery) кучли қурол бўлса, кекса чолнинг наздида унинг ҳаётини чаппа-роста қилган ва мадорсиз чолни дарё қирғоғига, кутилиш маконига улоқтирган хавфли кучдир.

Бадиий матнинг мазмун ва структур жиҳатдан яхлит тузилиш олишида синтактик ассоциациялар ҳам ўз улушкига эга эканлигини ёддан чиқармаслик лозим. Масалан, шу нуқтаи назардан Абдулла Қахҳорнинг яқинда нашр қилинган “Мұхаббат” номли түпламиг киритилган “Кўзача” ҳикояси матнида ундов гаплари қатори қандай вазифа бажаришига эътибор қаратмоқчимиз. Ҳикоянинг сюжети оддий: янги ишга тайинланиб, янги уйга кўчаётган Тўрақулов иккита ташландик кўзачани кўтариб кетаётганида чойхона олдида, янги ишхонаси ходимлари семиз ва ориқ назаровларни учратиб қолади. Хушомадни жойига кўядиган семиз Назаров кўзачани “Асил мол! Дидингизга қойилман!.... бунақа молни танийдиган, қадрига етадиган одам ҳозирги замонда битта”, деб мақтаса, ориғ Назаров кўшиб қўяди: “Юз мингтадан битта!”.

Мақтov нутқий актини бажарувчи синтактик тузилмалар ассоциатив қатор давом этади:

-Хунардмандлар ҳам ўлмасин!

- хунармандни хунарманд қилган хунар эмас, Ваҳобжон акамлардай дидли, заршунос одамлар!

- Қорнидаги суратни кўринглар, қўтас десанг чўчқага ўхшайди, чўчқа десанг қўтасга ўхшайди.

- Тўғри! Бу, албатта, рассомнинг камчилиги, лекин рассомнинг камчилиги кўзачага хусн бўлиб тушган! Ўзига ярашади!...

Келтирилган ундов гаплар ассоциатив қатори ҳикоянинг асосий ғояси, яъни хушомадгўйликнинг ножӯя хислат эканлигини таъкидлаш учун хизмат қилган. Ушбу хислатнинг ошкора бўлиши нокулай вазиятга олиб келишини ҳикоянинг якунида кўрамиз:

- Дутор, вино, мана шунака нарсаларнинг эскиси яхши бўлади!

- Балли, отангизга раҳмат! - деди Тўрақулов. - шуларни бизга пуллаб берсаларинг жуда хурсанд бўлар эдик. Камхаражатроқмиз....

Синтактик ассоциатив қаторлар айниқса драматургия жанрига оид матнларда ўзига хос вазифани ўтайди. Бу жанр сўз ишлатишнинг ўзига хос муҳитини яратади, чунки бу ерда ҳаракатларга ижобий ёки салбий баҳо бериш одат тусига кирган. Бунда сўз саҳнадаги ҳаракатнинг предметли, ҳиссиётли хусусиятларини ёки унинг макон-замон билан боғлиқ жиҳатларини тавсифлайди. Томошабин сўз ишлатилишининг худди шу мақсадини, ундан қандай програматик мўлжал кўзланаётганини фаҳмлаб олиши керак бўлади.

Ассоциатив таҳлил бадиий матн тадқиқининг янги йўналиши шаклланишига асос яратишини таъкидлаган Ю.Н.Карауловнинг (1999: 165) наздида, матн ассоциатив майдондан муаллиф ҳамда уни идрок этувчи шахс-ўқувчининг эгаллаган ўринни эътиборга олиш зарур.

Шундай қилиб, бадиий матнда тил бирликлари ассоциатив-маъно боғланишларининг мураккаб тузилишдаги тизими мазмунни шакллантирувчи асосий омиллардандир. Матннинг ассоциатив тезауруси ёки майдони турли лисоний бирликлардан иборат ассоциатив қаторлар тақоридан ташкил топади. Мазкур қатор ва боғламлар таҳлили бадиий асарнинг ботиний хусусиятларини аниқлашга замин яратади.

Адабиётлар

1. Абдулла Қахҳор. Мұхаббат. - Т.: Янги аср авлоди, 2019.
2. Караулов Ю.Н. Ассоциативный анализ: новый подход к интерпретации текста. - М., 1999.
3. Hemingway Ernest. Selected stories. Moscow: Raduga, 1989.
4. Искандаров Ш., Ҳошимова Н. Нутқ жараёнида ассоциацияларнинг воқеланиши // АнДУ. Илмий хабарлар. - Андижон, 2010. № 2. - Б. 85-88.

ГУМИЛЁВ И ВОСТОК

Умарова Маржона Дилмуродовна

магистрант 2 курса Навоийского

государственного педагогического института,

учительница русского языка и литературы школы №9

Самаркандской области Пахтакорского района

Аннотация: В данной статье представлены сведения о Гумилеве, русском поэте Серебряного века, создателе школы акмеизма, прозаике, переводчике и литературном критике, а также о большом интересе Гумилева к культуре и искусству народов Востока.

Ключевые слова: Гумилёв, Восток, поэт, писатель, культура, искусство, Китай, Индия, интерес, буддист, мотив, работа.

Со второй половины 19-го века в Европе значительно усилился интерес к традициям восточной культуры и духовности. Во многом это связано с кризисом европоцентристской ориентации творческого сознания, утратившего свой гуманистический идеал и ищущего пути к преодолению раздробленности человеческого духа, к обретению новой гармоничной целостности человека с миром. Подобными идеями проникнуты многие философские труды конца 19 — начала 20-го века (для русского религиозно-философского ренессанса этот вопрос стал ключевым).

В русском, как и в западноевропейском искусстве конца 19 — начала 20 века ориентальная тема получила широкий резонанс. Стилизаторство в восточном духе имело место наряду с серьёзным изучением китайской, индийской и др. восточных культур. Большое внимание уделил этой теме и Н. С. Гумилёв. В творческой биографии поэта найдётся немало фактов, свидетельствующих о любви к Востоку. Во-первых, это его путешествия. Во-вторых, широко известное увлечение восточным искусством. Наконец, многие мотивы и образы поэзии Н. Гумилёва следует рассматривать в контексте ориентальной традиции. И это, помимо переводов, самое очевидное свидетельство интереса автора к восточной культуре.

Современники поэта часто истолковывали его увлечение Востоком односторонне — как модный неоромантический «экзотизм». В толковании этого вопроса обратимся к более широкому научному обоснованию. То, что Гумилёв испытывал не любительский, а исследовательский интерес к восточной культуре, можно подтвердить рядом биографических фактов. Достаточно ярко об этом свидетельствует перевод вавилонского эпоса «Гильгамеш», при первоначальной работе над которым поэту помогал его друг, ассириолог В. К. Шилейко (в будущем — второй муж А. Ахматовой). В статье «Николай Гумилёв и Восток» Р. Тименчик сообщает о беседах поэта с египтологом Б. А. Тураевым и арабистом И. Ю. Крачковским. Среди друзей Н. Гумилёва были художники М. Ларионов и Н. Гончарова, воспринимавшие Восток как «первоисточник всех искусств». А сам Н. Гумилёв «высшей степенью современного русского искусства» называет Н. Рериха, который «ищет влияний скандинавских, византийских и индийских, но всех преображеных в русской душе». Думается, что и автор приведенных строк склоняется к персидскому пути: понять, вжиться в чужой культурный опыт, искусство, но не утратить при этом своего, национального. На наш взгляд, для Н. Гумилёва это и был путь к желанному синтезу — эстетическому и духовному.

В целом, говоря о Востоке, который сложно ограничить строгими географическими рамками, мы придерживаемся установившейся в культурологии традиции. Культурный опыт Востока «слишком разнообразен, чтобы говорить о нём как о чём-то строго определённом. И всё-таки это понятие содержательно и успешно работает в культурологической и философской системах. «Восток» в этом плане — редуцированная европейским познанием совокупность культурных форм, не похожих на форму культуры европейского региона, а часто и противоположных им» (чаще всего речь идёт о культуре Индии, Китая, персоязычных стран).

Развивая тему Востока в творчестве Н. Гумилёва, можно двигаться в нескольких направлениях. Р. Тименчик, а также Е. П. Чудинова лишь намечают подходы к ней. Более подробно один из аспектов темы представлен в работе С. Л. Слободнюка «Элементы восточной духовности в поэзии Н. С. Гумилёва», где пьеса «Дитя Аллаха» рассматривается

в контексте суфийского учения. Мы же хотим выделить тот пласт поэзии Н. Гумилёва, который восходит к культурным традициям Индии и Китая, к буддийской традиции в частности.

К теме Востока поэт обращается на протяжении всего творческого пути. Начиная с 1910 года, практически в каждом поэтическом сборнике появляются отдельные восточные, буддийские мотивы и символы. Не говоря уже о замысле написать пьесу «Жизнь Будды», осуществить который автор, к сожалению, не успел.

Одним из центральных положений буддизма является учение о сансаре — круговороте в колесе жизни, который продолжается до тех пор, пока человек не задумается о смысле жизни, и лишь тогда он обратится к учению Будды. Буддизм рассматривает вопрос сансары как пути-блуждания индивида до его просветления, обретения познания, т.е. до погружения его в нирвану, что считается конечным пунктом совершенствующего движения...

Данная теория оказалась близка мировосприятию Н. Гумилёва, который неоднократно в ряде стихотворений обращается к теме метемпсихоза (переселения душ) и истолковывает её именно как блуждания одинокой души, утратившей первичную гармонию, целостность, то есть, по представлению буддистов, связь с абсолютом.

Причину подобных изнуряющих блужданий поэт указывает в согласии с буддийским учением: невежественность души, отсутствие просветлённости, «сладкого», «странных» знания, тоска по нему («О день, когда я буду зрячим /И странно знающим, спеши!» — стих. «Вечное»). В вышеперечисленных произведениях прослеживается один из наиболее значимых для Гумилёва мотивов — мотив пути. Причём в рамках буддийского контекста он функционирует в нескольких модификациях, сочетаясь с мотивом сна-пробуждения — как мотив бесполезных блужданий и пути-возвращения. Согласно буддийскому учению наша жизнь и есть сон, а пробуждение (или озарение) понимается не только как открытие истины, но и как возврат к первичному недифференцированному существованию, т.е. — слияние с абсолютом. Само слово «будда» является производным от санскритского корня «будх» (будить, пробуждаться) и обозначает переход от спящего, затемнённого сознания к пробуждению, к просветлённому сознанию.

Сочетание двух указанных мотивов (пробуждения от сна и путевозвращения) прослеживается в частично процитированном стихотворении «Пропамять», где говорится именно о возвращении в прежнее состояние, а не о переходе к чему-то новому («я снова буду я»). Но гораздо большей структурно-семантической значимостью характеризуется сочетание данных мотивов в стихотворении, которое так и называется «Возвращение». Сон здесь символизирует профанический уровень бытия, а конечная цель пути лирического героя персонифицируется в образе Будды.

Та же модификация мотива пути как возвращения прослеживается в более раннем «Путешествии в Китай», вошедшем в книгу «Жемчуга» (1910 год); причём данное произведение можно рассматривать также в контексте христианской традиции с её мифемами «потерянного» и «возвращённого» рая, изоморфных буддийской нирване. По мнению английского исследователя Ч. Баскера, уже первые строки стихотворения «устанавливают связь между тематикой последующего путешествия и ещё более основополагающей для Гумилёва времени «Жемчугов» тематической линией: мифом о рае и грехопадении». «Изображённый Гумилёвым Китай причудливо своеобразен... самые простые экзотические предметы и встречи вызовут, как кажется, совершенно несоразмерные эмоциональные отклики в компании опытных путешественников... в таких гиперболических реакциях на предметы есть что-то детское.». «Смуглый ребёнок» наполнит им душу «жгучей страстью», «медный лев» испугает, а счастье они найдут «в самом крикливом какаду». Капитаном корабля избирается опытный «в пьяном деле», «вечно румяный мэтр Рабле», а атмосферу на корабле можно охарактеризовать как празднично-карнавальную. Лишь два последних стиха вносят в произведение Н. Гумилёва эмоциональный диссонанс, разрушая атмосферу игривого веселья серьёзностью тона: «Только в Китае мы якорь бросим, Хоть на пути и встретим смерть!» В них содержится ключ к пониманию символики произведения. Согласимся с Ч. Баскером в том, что декларируемая этими строками возможность достижения Китая даже после смерти, подтверждает «негеографичность» этого понятия. Цель путешественников — Китай, или «возвращённый рай» — метафорически говоря, находится у них «под ногами». В данном стихотворении «Китай... представляет собой не метафизическую и не географическую, а

внутреннюю, духовную реальность... то, что в физическом плане конечное место назначения вполне может совпадать с изначальным, следует принимать всерьёз — его конечным пунктом является не более и не менее как изменённое восприятие, залог истинного и необратимого духовного преображения». Эстетический эффект стихотворения строится на подчёркнутой парадоксальности, контрасте нелепости и философичности, в чём мы видим ориентацию поэта на китайский вариант буддизма (чань), представляющий сложное сплетение идей буддизма Махаяны, даосизма и некоторых элементов конфуцианства. Логика парадокса и даже внезапного шока, как правило, используется в чань для моментального познания истины, достижения просветления. Большинство типичных чаньских изречений «лишены смысла, нелепы, если мы рассматриваем их с точки зрения нашего обыденного понимания языка» (например, «Что такое Будда?» — «Три фунта льна».)

Литература

1. Гумилёв Н. Собрание сочинений в 3 т. — М. — 1991. В дальнейшем цитаты произведений Н. Гумилёва будут производиться в тексте по данному изданию с указанием тома и страницы.
2. Каган М. С., Хильтухина Е. Г. Проблема «Запад — Восток» в культурологии. — М.— 1994.
3. Тименчик Р. Д. Николай Гумилёв и Восток.// Памир. — 1987.
4. Чудинова Е. К. К вопросу об ориентализме Н. Гумилёва.// Филологические науки. — 1988.
5. Слободнюк С. Л. Элементы восточной духовности в поэзии Н.С. Гумилёва. // Гумилёв Н. Исследования. Материалы. Библиография. СПб. — 1994.

NUTQ MADANIYATI. NUTQNING KOMMUNIKATIV SIFATLARI

Yusufjonova Yulduzzon Ixtiyorjon qizi

Surxondaryo viloyati Uzun tumani
3 – KBFCHO’IMI ona tili va adabiyot fani o’qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada 11 – sinflarda o’qitiladigan nutq madaniyati va nutqning kommunikativ sifatlari haqida yoritilgan.

Kalit so’zlar: nutq, nutq madaniyati, adabiy til me’yorlari, nutq turlari.

Nutq madaniyati avvalo, to‘g’ri, adabiy til me’yorlariga amal qilgan holda so‘zlashdir. Shunga ko‘ra nutq haqidagi quyidagi fikrlarga e’tibor beraylik:

- ◆ Agar nutqda adabiy til me’yorlariga amal qilingan bo‘lsa, bunday nutq **to‘g’ri nutq**dir.
- ◆ Agar nutqda adabiy tilga begona bo‘lgan, shu tilga o‘zlashmagan so‘zlar, gap qurilishlari ... o‘rin olmasa, bunday nutq **sof nutq**dir.
- ◆ Agar nutqda ko‘p va har xil adabiy til belgilaridan (ifoda vositalaridan) foydalanilgan bo‘lsa, bu nutq **boy nutq** hisoblanadi.
- ◆ Agar nutqni tashkil etgan so‘zlar, so‘z birikmalarining ma’nolari ular ifodalagan tushunchalar hajmiga to‘g’ri kelsa, mos bo‘lsa, bunday nutq **aniq nutq**dir.
- ◆ Agar nutq tuzilishiga kirgan so‘z, so‘z birikmalariga xos ma’nolarning aloqasi mantiq qonunlariga, tafakkur qonunlariga zid bo‘lmasa, bunday nutq **mantiqli nutq**dir.
- ◆ Agar nutq til vositalarining yaxshi tanlab joylashtirilishi orqali tuzilib, faqat tinglovchining ongigagina ta’sir etib qolmasdan, unga his-hayajon ham bag‘ishlasa, tinglovchining diqqatini tortsa, qiziqtirolsa, bunday nutq **ifodali nutq**dir.
- ◆ Agar nutq tuzilishi tinglovchi ongiga ta’sir qilish bilan birga unda borliq haqida ma’lum bir aniq tasavvur sezdirsa, o’sha narsani ko‘z oldida gavdalantirsa, bu nutq **obrazli nutq** bo‘ladi.
- ◆ Agar nutq tinglovchi ongingin ko‘p tomonlarini egallab olib, uni so‘zlovchiga mahliyo, tobe qilib qo‘ysa, bunday nutq **ta’sirli nutq**dir.
- ◆ Agar nutq o‘z o‘rnida, o‘z vaqtida, o‘z janrida, vazifasiga ko‘ra tuzilgan bo‘lsa, shu sharoit yoki vaziyatlarga mos kelsa, bunday nutq **jo‘vali nutq**dir.
- ◆ Agar nutqning til tuzilishi tinglovchining qabul qilinishini osonlashtirishga xizmat qilsa, bunday nutq **tushunarli nutq** hisoblanadi.

Aytilgan fikrlarga bog‘liq holda nutqning asosiy kommunikativ sifatlari borasida to‘xtalamiz.

Nutqning quyidagi kommunikativ sifatlari mavjud:

- ◆ Nutqning to‘g‘riligi;
- ◆ Nutqning aniqligi;
- ◆ Nutqning tozaligi;
- ◆ Nutqning ta‘sirchanligi;
- ◆ Nutqning boyligi va rang-barangligi;
- ◆ Nutqning qisqaligi;
- ◆ Nutqning ifodaliligi;
- ◆ Nutqning maqsadga muvofiqligi;
- ◆ Nutqning mantiqiyligi.

Yuqorida ta’rifi keltirilgan sifatlar orqali har qanday o’qituvchining nutqi ta‘sirchan va darsi unumli o’tadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

1. Rafiyev A., G’ulomova N. Ona tili va adabiyot (kasb-hunar kollejlari uchun darslik). T. , “Sharq”, 2013.
2. Erkaboyeva N.Q. Adabiyot fanidan savol-javoblar to‘plami. T. “Navro’z”, 2018.

POLYSEMY AND CONCEPTUAL INTEGRATION

Dalieva Madina Khabibullaevna

Senior teacher, head of the English Methodology Department,
Uzbekistan State University of World Languages

Abstract: The article describes issues based on polysemy and conceptual integration. The main causes and origins that gave rise to polysemy in the language are analyzed. Specific examples of polysemantic words are given and the reasons for their use are explained.

Keywords: polysemy, mental space, cognitive operations, language.

As we know, conceptual integration is an instantaneous process of creative connection of informative elements in the system of mental spaces. Conceptual integration occurs in the process of dynamic construction of meaning. Its essence lies in the fact that the structures of the initial (input) mental spaces are projected onto a new, constructed, mental space - blend. Blend is a holistic, compact, easy-to-remember construct. The blend is not identical to any of the original spaces and is not reducible to the sum of their elements [2, p. 2].

It would be a mistake to think that conceptual integration is purely a cognitive procedure. Consciousness and language are closely related. No matter how great the temptation to minimize the value of language in the cognitive equation, it will not be possible to do this for the simple reason that knowledge of the language, as well as the ability to perform various cognitive operations, are functions of consciousness. It is only a question of correctly determining the share of language participation in dynamic cognitive processes.

Conceptual systems are open systems that constantly replenish the volume of their conceptual content as the boundaries of cognition expand [1, p. 92]. Any system of linguistic units, no matter how extensive and perfect it may be, is not able to fully capture and represent all the richness of the conceptual information behind it. As J. Fauconnier and M. Turner rightly state, “if language forms were representations of complete, complete meanings (complete meanings), then the language would significantly lose its communicative potential” [1, p. 92]. According to scientists, linguistic units rather contain some prompts (prompts) for the derivation of meaning, rather than fully represent them. That is why any system of linguistic units does not need to be an exact reflection of the conceptual system.

The meaning of a language unit, in fact, being a «concept summed up on the roof of the sign» [2, p. 103], has a powerful conceptual and creative potential for deriving new meanings. That is why all conceptual fusions occur through the use of language. The language gives hints for creating blends when the word takes on a new meaning.

J. Fauconnier and M. Turner put forward the hypothesis of creating the meaning of a linguistic form, in modern terms, on-line [7, p. 79]. In fairness, it should be noted that the idea of meaning formation directly in the act of communication was expressed by the founder of the functional theory of meaning L. Wingenstein, who argued that “the meaning of a word is its use in the language” [2, p. 97]. Yu.D. Apresyan spoke about the existence of speech polysemy [1, p. 176]. Indeed, the same lexical unit can be used in speech in the most unimaginable linguistic environments, and each time the speaker and the listener accurately deduce the meaning of the word from its linguistic and communicative context.

J. Fauconnier and M. Turner, in our opinion, rethought the original postulate of the functional theory and tried to determine the conceptual mechanisms underlying the formation of secondary meanings. Scientists introduce the concept of «meaning potential», i.e. the potential for meaning. The potential of meaning is the possibility of implementing a variety of dynamic cognitive processes, such as mapping, establishing conceptual connections, conceptual integration, etc. [2, p. 79]. Polysemy arises as a phenomenon accompanying the operations of conceptual integration performed in accordance with these cognitive prompts (*ibid.*).

However, in most cases, native speakers are not aware of the presence of polysemy. In fact, the mechanism of conceptual integration is used much more often than we can imagine. Any utterance in the process of communication can be understood as a series of sequentially performed operations of conceptual integration. Let's try to apply the mechanism of conceptual integration to examples of a different kind compared to the examples given above by these scientists:

- This puddle is deep.
- This river is deep.
- The sea is deep.
- The ocean is deep.

Our study shows that the concepts of semantic relatedness and semantic similarity are very close. This suggests that in our experiment, the participants were likely guided not only by the perceived similarity of feelings, but also by their similarity. We doubt that these two measures should be opposed. In addition, we assume that two meanings of a word are perceived as close only when they have many common contexts: it is distributive similarity that underlies semantic overlap. Several experiments have shown that people can learn the meaning of a new word based on context with that word. New meanings of polysemantic words can also be learned from the context. If the contexts are similar to the contexts of an already known sense, the new sense will be treated as close to the already known sense and will be stored in the same representation; otherwise, the new meaning will have a separate representation in the mental lexicon. If this argument is correct, then semantic relatedness arises from contextual similarity, and not vice versa.

References:

1. Breal M. Approaches to understanding the phenomenon of polysemy. Paris,
2. Shmelev D.N. Problems of semantic analysis of vocabulary. M., 1973
3. Barabash O.V. Approaches to understanding the phenomenon of polysemy. 2015.

POLYSEMY IN THE GRAMMATICAL CONTEXT OF LANGUAGES

Dalieva Madina Khabibullaevna

Senior teacher, head of the English Methodology Department
Uzbekistan State University of World Languages

Abstract: the article deals with the issues based on analyzing polysemy in the grammatical context. Compares and discusses several sentences based on the topic.

Key words: lexico-semantic variant, polysemy, morphology, grammar.

The semantic structure of a polysemantic word is, as a rule, non-linear, it is difficult to separate meanings from shades, additional and associative meanings, etc. the minds of most speakers. Thus, the word room is primarily associated with the meaning of part of a flat, while the meanings of space (no room to drop an apple) and possibility (There's always room for improvement) occur only in certain contextual conditions. A. I. Smirnitsky introduced the term “lexico-semantic variant (LSV)” into scientific use. It is understood as one of the structural variants of the word, the total semantics of which, in the case of polysemy, is “split” into separate parts. Other types of variants of the word (morphological, grammatical and derivational) A.I.Smirnitsky combines under the general name of phonomorphological. The diversity of the semantic structure of a polysemantic word is reflected in the presence of different types of its meanings. First of all, it is customary to highlight the core, or main, meaning of the word.

There are many more polysemantic English words than Russian ones. Here, depending on the context and the lexical environment, most words of the common vocabulary can change their meaning, semantics. The study of English words should be inextricably linked with the memorization of various phrases in which they carry a certain meaning. Learning at least ten definitions for one word is quite difficult, but remembering phrases with each of them is much easier. Hence the simple advice: do not learn words, but sentences or phrases. To make the process go faster and easier, you can select phrases from songs, poems or compose them yourself.

The most ambiguous English words are, for example, make, get, run, set. Some sources give them up to several hundred values.

The jeweler can set the stone several different ways. – Ювелир может вставлять камень (в оправу) разными способами

We set an extra place at the table for our guest. – Мы организовали дополнительное место за столом для нашего гостя.

We need to set some extra chairs around the table. – Нужно поставить еще несколько стульев вокруг стола.

The kids are allowed to watch two hours of television. After that, I turn off the set. – Детям разрешено смотреть телевизор два часа. После этого я отключаю его (телевизор).

We met on the set of Hamlet. – Мы встретились на постановке «Гамлета».

All the cars have a set price. – Все автомобили имеют фиксированную цену.

First of all, let's consider the types of context, based on linguistic, material indicators. Depending on their nature, lexical, grammatical (in Amosova - syntactic) and mixed (lexico-grammatical) types of context are distinguished.

With a lexical type, the lexical meaning of indicator words is important, under the influence of which the choice of the semantically related part of the meaning of the core occurs. For example, the adjective sound can potentially be realized in one of four meanings: 1) healthy, not injured, hurt or decayed; 2) based on reason, prudent; 3) capable, careful; 4) thorough, complete. In speech, each of these meanings is surrounded by different indicators: 1) sound mind in a sound body; sound fruit; 2) sound argument (policy); sound advice; 3) a sound tennis player; 4) sound sleep; sound thrashing. The lexical meaning of the indicators mind, body, fruit (smth that can be injured, hurt or decayed) indicates the purpose of core 1. The same reason, contained in the lexical meaning of the indicators argument, policy, advice, indicates the need to choose the value 2. The indicators act in a similar way. player and sleep or thrashing.

Another example: the noun mouth is realized in the meaning of opening through which animals take food in; space behind this containing the tongue, etc. in combination with the indicator dog, in the lexical meaning of which there is the same animal. Another meaning of mouth - opening or

outlet - is realized in combination with the lexical indicators bag, cave, river, etc., united by the inanimate seme. In a lexical context, therefore, the choice of the meaning of the kernel depends only on the lexical meaning of the indicator or indicators.

A grammatical context arises when any grammatical function acts as an indicator. So, for example, the meaning of the word ill depends on the function it performs in the statement. If the function is predictive (fall ill; be taken ill), the kernel value can be interpreted as in bad health. In the attribute function (ill luck; ill will), the core value is bad, hostile. A similar example is the choice of the meaning of the verb make, which in the function of the part of the compound predicate (make smth move) implements the value compel, cause (They made me tell the story.), but in the function of a simple predicate with a direct object it means construct or produce smth (She made coffee for all of us. Bricks can be made of clay.).

Most often, however, for the correct choice of a part of the scope of the meaning of a polysemantic word, a mixed (lexico-grammatical) type of context is used, where both the lexical meaning and the grammatical design of the indicators are important. For example, with the same grammatical structure of the phrases Not ran a horse and Not ran the risk, the implementation of the meanings make move and expose oneself to a possibility of danger is facilitated by the lexical meanings of the indicators. However, at the same time, the grammatical context also "works" - the presence of an object with the verb-core in this construction, in contrast to, for example, The horse ran. The lexical meaning of the it indicator is also necessary. If it is a substitute for a word with the general lexical meaning living being, then the kernel value come to rest, halt (The dog stopped to start again. The tourists stopped for a night to start again in the morning.); the value it - inanimate object will qualify the kernel as discontinue (The rain stopped.).

References:

1. Barabash O.V. Approaches to understanding the phenomenon of polysemy. 2015.
2. Ulman S.A. semantic universals. New in linguistics. Issue 5.1970.
3. Vinogradov V.V. Russian language: Grammatical doctrine of the word. M., 1972.

ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ ТАДКИКОТЛАР: ДАВРИЙ АНЖУМАНЛАР: 7-ҚИСМ

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусаҳҳих: Файзиев Фарруҳ Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 31.07.2022

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000